

Konjunkturläget

Hösten 2008

www.asub.ax

ÅSUB

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2007:5 Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland
- 2007:6 Konjunkturläget hösten 2007
- 2007:7 "Olika behandling i lika situation". Om diskriminering i det åländska samhället
- 2007:8 Färöarna - En studie av institutionellt handlingsutrymme, ekonomisk utveckling och ekonomisk-politiskt lärande
- 2008:1 Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet (2008:1)
- 2008:2 Kvinnors företagande på Åland
- 2008:3 Konjunkturläget våren 2008
- 2008:4 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2008
- 2008:5 Bornholm - Economic and Innovative Capacity: Dealing with Dichotomies
- 2008:6 Arbetsmarknadsbarometern våren 2008
- 2008:7 Ålänningarna och miljön - Beteende och förändringsvilja i vardagen
- 2008:8 Den åländska flyttningsrörelsen ur ett arbetsmarknadsperspektiv
- 2008:9 Grönland. En studie i dynamisk självstyrelse

Förord

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) utarbetar två gånger per år en konjunkturrapport gällande den åländska ekonomin. Syftet med översikterna är dels att förse landskapsregeringen med aktuell information om samhällsekonomin inför budgetberedningen, dels att sprida information till allmänheten om aktiviteten i den åländska ekonomin.

Huvuddelen av ÅSUBs konjunkturanalysarbete investeras i den under våren publicerade översikt som - bland annat - bygger på en omfattande näringslivsenkät. Denna innehåller frågor om planer på nyanställningar och investeringar men också om företagens syn på det allmänna ekonomiska läget och det egna företaget och branschens konkurrenskraft och utvecklingsmöjligheter under den kommande 12-månadersperioden. Någon ny företagsenkät görs inte under hösten och uppdateringarna av flera andra viktiga konjunkturindikatorer kan av datatillgänglighetsskäl inte drivas längre fram i tiden än till början av sommaren. Höstrapporterna är därför något mindre omfattande och kan rätt långt ses som en uppdatering av den under våren publicerade konjunkturanalysen.

Föreliggande (höst-) konjunkturöversikt inleds med ett kortfattat sammandrag av det internationella konjunkturläget med en utförligare översikt över Ålands närmarknader i Finland, Sverige och Baltikum/Ryssland. Översikten baseras på nationella och internationella konjunkturanalysen och ekonomiska data som publicerats under årets första kvartal.

Analysen av det ekonomiska läget på Åland har sammanställts på basen av data från mervärdeskatteregistret om näringslivets omsättning och löneutbetalningar ända fram till och med juni i år för tidsserieanalyser och indikationer på det rådande konjunkturläget. Bedömningen är i huvudsak gjord under september månad. Övriga indikatorer såsom valutakurser, ränteläge, inflation och förändringarna på arbetsmarknaden fram till mitten av september har också studerats.

Richard Palmer har skrivit rapporten och ansvarat för den övergripande analysen av materialet. *Jonas Karlsson* och *Jouko Kinnunen* har bidragit med behandling av tidsserier och prognosutveckling. *Katarina Fellman* har bidragit med avsnittet om den offentliga sektorns ekonomi.

Mariehamn i september,

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Figurförteckning	6
Tabellförteckning.....	7
1. Sammanfattning	9
2. Den globala konjunkturen	13
3. Konjunkturläget i närområdet.....	18
4. Den åländska ekonomin	23
4.1 Allmän översikt över den åländska ekonomin.....	23
4.2 Den offentliga sektorns ekonomi	27
4.3 Läget inom det privata näringslivets branscher	30
Referenser	38
Tabellbilaga	39

Figurförteckning

Figur 1. Världsmarknadspotet på råolja, januari 2007-september 2008.....	13
Figur 2. BNP-tillväxten inom Eurozonen och ett urval länder.....	14
Figur 3. Konsumenternas framtidsstro i Euroområdet, Finland, Sverige och USA (januari 2006-september 2008).....	15
Figur 4. Euroområdets och USAs centralbanksräntor.....	16
Figur 5. Eurokursen i förhållande till svenska kronor och US-dollar.....	18
Figur 6. BNP-tillväxten i Finland, Sverige och på Åland.....	19
Figur 7. Inflationen i Sverige, Finland och Åland, januari 2001- augusti 2008.....	20
Figur 8. Inflationen i Sverige, Finland och på Åland januari 2005 – juli 2008 (3-månaders löpande medeltal).....	21
Figur 9. Euriborräntor 2007- september 2008.....	25
Figur 10. Öppet arbetslösa arbetssökande och lediga platser enligt yrke, september 2008.....	27
Figur 11. Kommunernas samlade årsbidrag, avskrivningar samt resultat, 1000 euro.....	29
Figur 12. Lönernas och omsättningens tillväxt inom det privata näringslivet på Åland, januari 2005 - juni 2008.....	30
Figur 13. Löner och omsättning inom livsmedelsindustrin.....	40
Figur 14. Löner och omsättning inom övrig industri.....	40
Figur 15. Löner och omsättning inom vatten och el.....	41
Figur 16. Löner och omsättning inom byggsektorn.....	41
Figur 17. Löner och omsättning inom handeln.....	42
Figur 18. Löner och omsättning inom hotell- och restaurangbranschen.....	42
Figur 19. Löner och omsättning inom transport och kommunikation.....	43
Figur 20. Löner inom bank och försäkring.....	43
Figur 21. Löner och omsättning inom övriga tjänster.....	44
Figur 22. Löner och omsättning inom IT-sektorn.....	44
Figur 23. Löner och omsättning inom primärnäringarna.....	45

Tabellförteckning

Tabell 1. Ålands BNP 2007-2010.....	23
Tabell 2. Inflationen på Åland 2007-2010.....	24
Tabell 3. Den öppna arbetslösheten på Åland 2000-2009	26
Tabell 4. Förhållandet mellan momsbetalningar, löner och omsättning. Hela näringslivet, 2000-juni 2008.....	32
Tabell 5. Regression mellan tid (månader) och kvoten moms/löner (olika tidsperioder) Regressionskoefficient (β) signifikansgräns $p < 0,05$, icke signifikanta värden bortlämnade	45

1. Sammanfattning

Den ekonomiska tillväxten i Europa och Ålands närområden har mattats av under sommaren och vi är nu inne i en allmän lågkonjunktur, som vi bedömer kommer att hålla i sig den närmaste 12-månadersperioden. Först under senare delen av 2009, eller början av 2010 kan vi räkna med en gradvis återhämtning.

Den internationella konjunkturedgången påverkar oundvikligen Åland. Den utdragna krisen i det internationella finanssystemet och den internationella ränteutvecklingen slår nu indirekt mot de åländska hushållens ekonomi. Ändå bedömer vi att Åland kommer att klara lågkonjunkturen relativt bra, även om utsikterna för de olika branscherna i den åländska ekonomin skiljer sig. I såväl Finland som Sverige har tillväxtprognoserna för i år och nästa år från i våras helt kullkastats och reviderats neråt i omgångar.

BNP-tillväxten ser för Ålands del ut att bli 5,4 procent år 2007, för att därefter sjunka till -0,8 i år. För 2009 och 2010 förutsår vi en tillväxt på 0,1 respektive 1,1 procent. Den åländska ekonomin är liten och synnerligen känslig för utvecklingen inom sjöfarten och de största bolagen. Den till synes dramatiska förändringen mellan 2007 och 2008, har inte enbart med de allmänna konjunktursvängningarna att göra, utan beror också på att de stora åländska bolagen gick ovanligt bra 2007, att inflationen var låg, och att vi haft en ovanligt hög inflation i år.

Inflationen på Åland ser enligt vår prognos ut att bli så hög som 4,2 procent i år, för att sedan falla tillbaka till 2,8 procent nästa år och ytterligare till 1,6 procent, 2010. Höjningarna av skatterna på el- och bränsle, och i viss mån alkohol bidrog till ett högre prisläge, men det mesta av den allmänna prisökningen beror på dyrare livsmedel och olja. De korta räntorna kan under den närmaste 12-månadersperioden komma att sjunka tillbaka 0,2-0,4 procentenheter från dagens höga nivåer.

Tillväxten i **hushållens** reella köpkraft har avstannat till följd av den accelererande inflationen och de stigande räntorna under året. Ålänningarna har förhållandevis stora bostadslån. De stigande räntekostnaderna för bolån under 2008 har minskat utrymmet för annan konsumtion. Vi får också räkna med att tillväxten i de åländska hushållens konsumtion stannar av ännu mer nästa år. Vi räknar med en lägre tillväxt i de åländska hushållens disponibla inkomst 2009-2010 jämfört med 2007-2008, mycket till följd av hushållens relativt höga skuldsättningsnivå.

Arbetslöshetsnivån under den närmaste 12-månadersperioden kommer att bestämmas av flera faktorer. Antalet pensionsavgångar kommer att öka, vilket minskar arbetskraftens volym, samtidigt som antalet utexaminerade också ökar, vilket i sin tur kan komma att öka utbudet på arbetskraft. Samtidigt kommer lågkonjunkturen att begränsa antalet nyanställningar. Vi förväntar oss marginella förändringar vilket skulle innebära att arbetslösheten kommer att kunna hållas på en fortsatt relativt låg nivå under det närmaste året. Den öppna arbetslösheten ökar enligt vår prognos från 2,1 procent i år till 2,3 procent under nästa år.

Den åländska **offentliga ekonomin** har haft en gynnsam utveckling under de senaste åren. De senaste tre åren har avräkningsbeloppet till landskapet i genomsnitt ökat med drygt 5 procent per år. För år 2008 beräknas beloppet uppgå till drygt 204,8 miljoner euro. Tillväxttakten förväntas avta från nästa år, och bli under en procent, bland annat till följd av planerade skattelättnader. För år 2009 är förskottet fastställt till 206,6 miljoner euro.

För år 2008 stärks kommunernas driftsekonomi och årsbidrag genom att systemet för landskapsandelar till kommunerna förnyats från innevarande år. Sammantaget uppgår de åländska kommunernas överskott till 3,1 miljoner euro enligt budgeterna för i år.

I det **privata näringslivet** kommer de flesta företag oberoende av bransch, att nu möta hårdare tider, bland annat för att kostnaderna för deras lån stiger och det blir svårare att låna till nya investeringar. Till det kommer en överlag sjunkande efterfrågan i ekonomin.

Vi har också indikatorer som tyder på att vi får en försvagad **produktivitetsutveckling** i det åländska privata näringslivet under den närmaste 12-månadersperioden. Vår analys av data för löner, momsinsbetalningar och omsättning för de två första kvartalen 2008 indikerar en försämrad produktivitetstillväxt i det åländska näringslivet som helhet. Branscherna skiljer sig emellertid rätt mycket från varandra.

De åländska **passagerarrederierna** ser ut att klara nedgången förhållandevis bra, även om man får räkna med lägre vinster i år jämfört med fjolåret. Med lägre bunkerpriser under den närmaste 12-månadersperioden jämfört med 2008, skulle rederiernas marginaler åter öka. Men vi kan komma att få en svagare utveckling av godstransportvolymerna framöver i takt med att lågkonjunkturen fördjupas, och tillväxten i handeln minskar.

En reviderad tonnageskattelagstiftning som planerats träda i kraft vid årsskiftet bereds för tillfället vid det finländska finansministeriet. Vi utgår från att om den nya tonnageskattelagen och övriga åtgärder i stödpaketet till sjöfarten införs nästa år kommer det att i någon mån förbättra konkurrenssituationen för de åländska rederierna, även om vi i nuläget inte exakt vet vad den innebär. Positivt för näringen är också de långa löneavtalen, och den sammantaget goda tillväxten i passagerarvolymerna.

Bland de landbaserade näringarna förväntar vi oss att **bank- och försäkringssektorn** kommer att få se en ytterligare krympande lönsamhet. De åländska bankernas resultat under innevarande och nästa år kommer med all sannolikhet att bli ännu sämre än man väntade sig för bara någon månad sedan. För att finansiera sin egen verksamhet måste bankerna själva låna pengar vilket under den rådande osäkerheten på finansmarknaderna blivit mycket dyrt. Detta i sin tur innebär att det även blir svårare och dyrare för kunderna – de åländska företagen och hushållen – att låna pengar, vilket sänker aktivitetsnivån och efterfrågan i ekonomin.

Vad gäller övriga branscher kan vi notera att **livsmedelsindustrin** enligt vår prognos kommer att uppvisa en avmattning i omsättningens tillväxt under 2008 och första halvan av 2009. I våras var tongångarna i branschen optimistiska. Utsikterna ser fortsättningsvis rätt ljusa ut för den åländska livsmedelsindustrin, trots allmän lågkonjunktur.

För den **övriga industrin** ser det enligt vår prognos ut som om styrkan i den uppåtgående trenden i omsättningen skulle mattas av i takt med konjunkturnergången under andra hälften av detta år och början av nästa.

Också konjunkturen i **byggsektorn** kommer att mattas något. Nedgången på Åland kommer dock att dämpas av att några större offentliga byggprojekt pågår under perioden. Tillväxten i egnahemsbyggandet och hushållens renoveringar kommer dock att mattas så länge låneräntorna är höga.

Inom **handeln** förväntar vi oss att lågkonjunkturen i första hand kommer att märkas inom detaljhandeln och då särskilt inom sällanköpshandeln, även om vi där kan få se sänkta priser. Effekterna av lågkonjunkturen på tillväxten i dagligvaruhandeln kommer i någon mån att under 2009 motverkas av lättnaden på beskattningen av livsmedel som införs om ett år.

Vår prognos visar en försvagad (säsongrensad) tillväxt för **hotell- och**

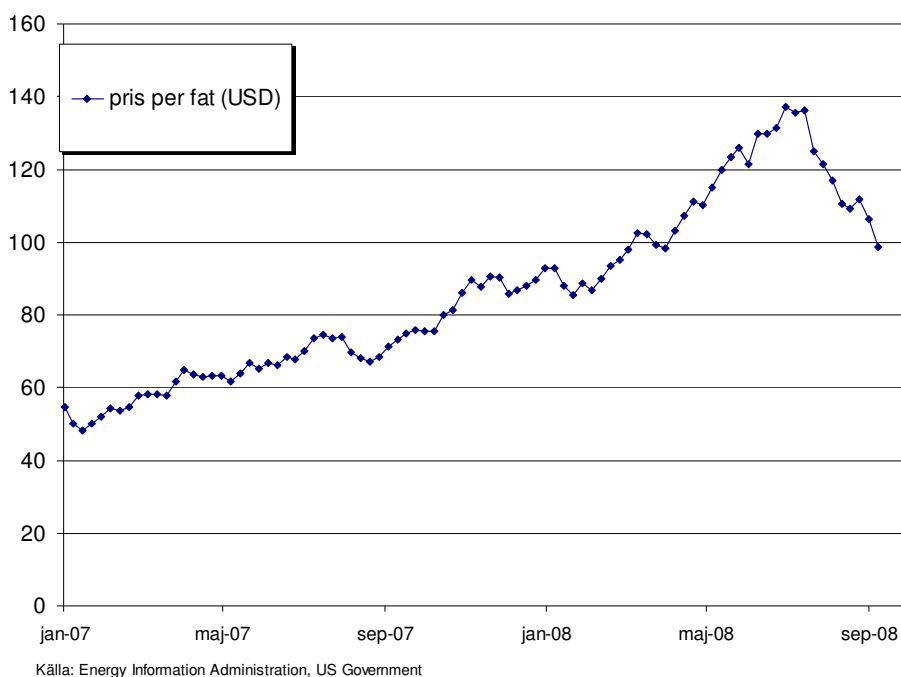
restaurangbranschen under den kommande 12-månadersperioden.

För de expansiva branscherna **övriga tjänster** och **IT** (som överlappar varandra) ser den extrema tillväxttakten i omsättningen enligt de senaste siffrorna och enligt vår prognos ut att mattas av under den kommande 12-månadersperioden.

2. Den globala konjunkturen

Det internationella konjunkturläget är bekymmersamt. Krisen har blivit betydligt djupare och mer utdragen än vi – och de flesta andra bedömare – trodde när vår senaste konjunkturbedömning gjordes. Den fördjupade amerikanska bostadskrisen, och dess följdverkningar, har gjort att den internationella finanskrisen spridit sig och nu håller på att fördjupas. Dessutom har de stigande priserna på livsmedel och de höga oljepriserna bidragit till den avtagande tillväxten och det starka inflationstrycket i världsekonomin. Vi har under det senaste halvåret kunnat se en samtidig försvagning av tillväxten i världsekonomin och en stigande inflation. Den globala ekonomin går in i en lågkonjunktur. Från en tillväxt nära 5 procent faller tillväxten i världens produktion nu tillbaka till under 3 procent i år och nästa år.

Figur 1. Världsmarknadspriset på råolja, januari 2007-september 2008

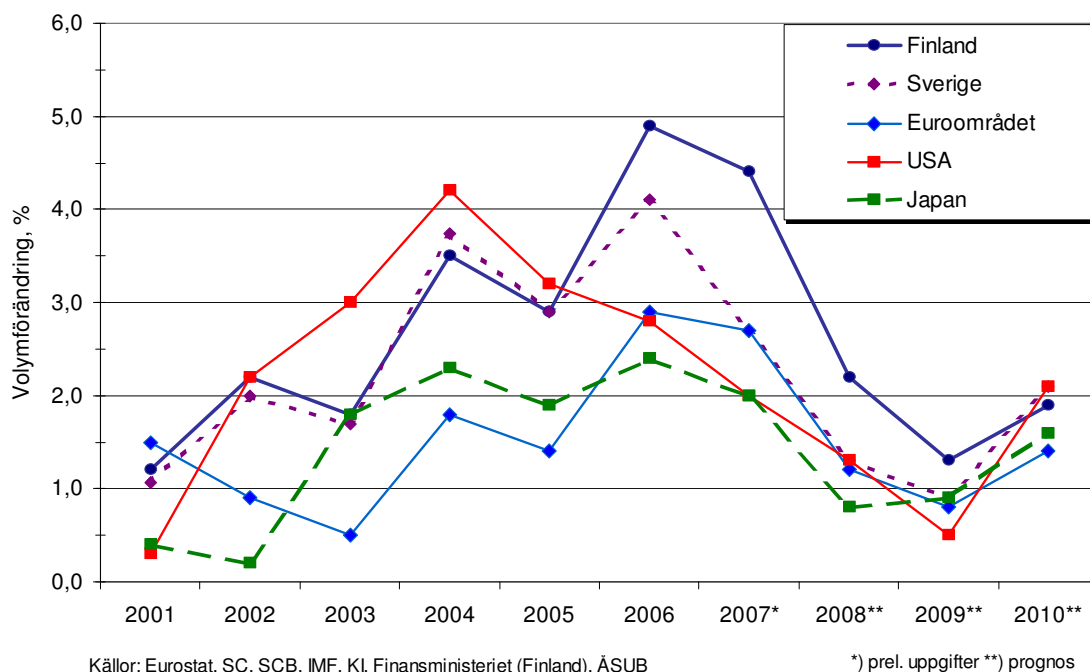
Konjunkturedgången hade till mitten av september i första hand drabbat OECD-länderna; tillväxten utanför OECD fortsatte att vara relativt hög. I synnerhet den kinesiska ekonomin har kunnat bibehålla en fortsatt hög tillväxttakt, vilket något har dämpat nedgången i världsekonomin. Efter 'den svarta måndagen' den 15 september har

krisen nu också definitivt spritt sig till Asien. I mitten av september inträffade kraftiga börsfall i Hongkong, Singapore och Tokyo.

En uppgång i den internationella konjunkturen kommer, som det ser ut i nuläget, tidigast i slutet av 2009. Men det bör påpekas att en vändning i den globala konjunkturen förutsätter en vändning i USA.

Världsmarknadspriset på olja har under våren och sommaren stigit långt över de nivåer som de flesta bedömare förutsade för bara ett halvår sedan, men har nu sedan toppnoteringarna i juli vänt neråt (se *Figur 1*). Stigande energi-, råvaru- och livsmedelspriser har pressat upp inflationen i OECD-området till närmare 4 procent. Oljan blir nu billigare, i takt med att lågkonjunkturen slår till på allvar, och den sjunkande efterfrågan i världens ekonomier gör att prisökningen på råvaror stannar av, och också de börjar sjunka. Därmed lättar det internationella inflationstrycket.

Figur 2. BNP-tillväxten inom Eurozonen och ett urval länder

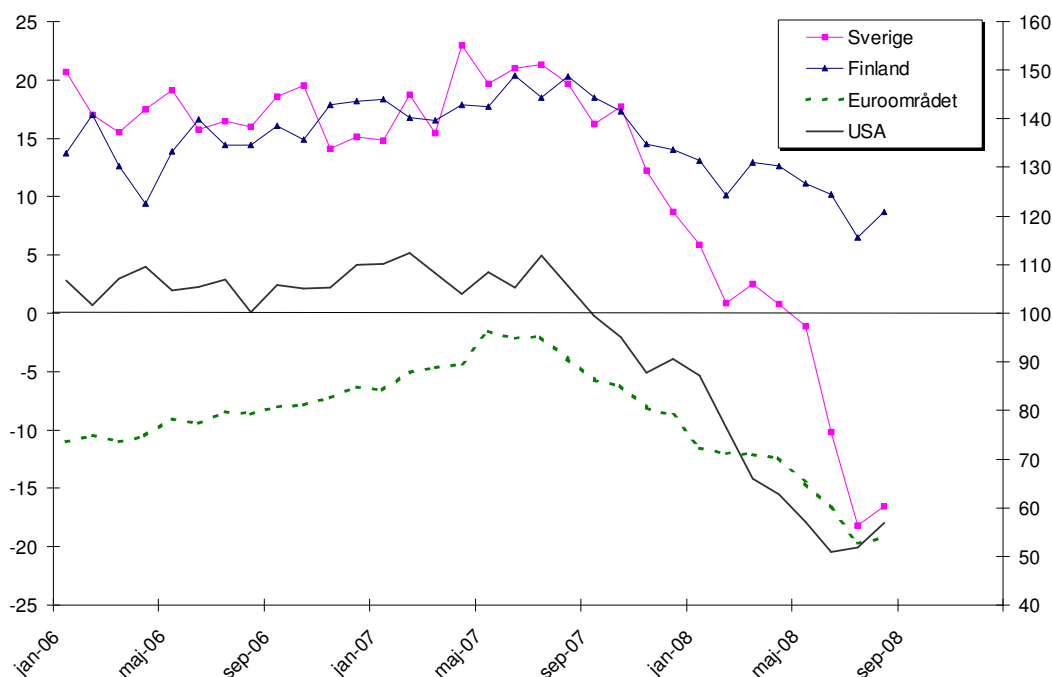

De internationella tillväxtutsikterna ser dystra ut för den närmaste 12-månadersperioden. **Euroområdet** har nu på allvar drabbats av en fördjupad finansiell oro, snabbt stigande råvarupriser och sjunkande fastighets- och övriga tillgångspriser. Som läget är för närvarande bedömer vi att en vändning i konjunkturen är att vänta tidigast om ett år.

Inom Euroområdet har vi kunnat se en försvagad tillväxt under sommaren och den ser ut att fortsätta att vara svag under hösten och under första hälften av 2009. BNP-tillväxten i euroområden kommer förmodligen att stanna på cirka 1,2 procent i år, för att sedan sjunka ytterligare något (0,8 procent) nästa år (se *Figur 2*). Först 2010 verkar det bli en återhämtning (förväntad BNP-tillväxt blir 1,4 procent).

Vid tidpunkten för vår förra konjunkturbedömning för ett halvår sedan, förväntades inte inflationen bli så pass hög som den nu visat sig bli. För att tillväxten skall ta fart igen skulle krävas en i det närmaste halvering av den nuvarande inflationen som nu närmat sig 4 procent, och att exporten tog ny fart (vilket i sin tur förutsätter en återhämtning och stigande efterfrågan i den amerikanska ekonomin).¹ Samtidigt borde räntorna kunna sänkas, vilket är en trög process men som förmodligen kommer att ske på ett halvårs sikt.

Figur 3. Konsumenternas framtidstro i Euroområdet, Finland, Sverige och USA (januari 2006-september 2008)

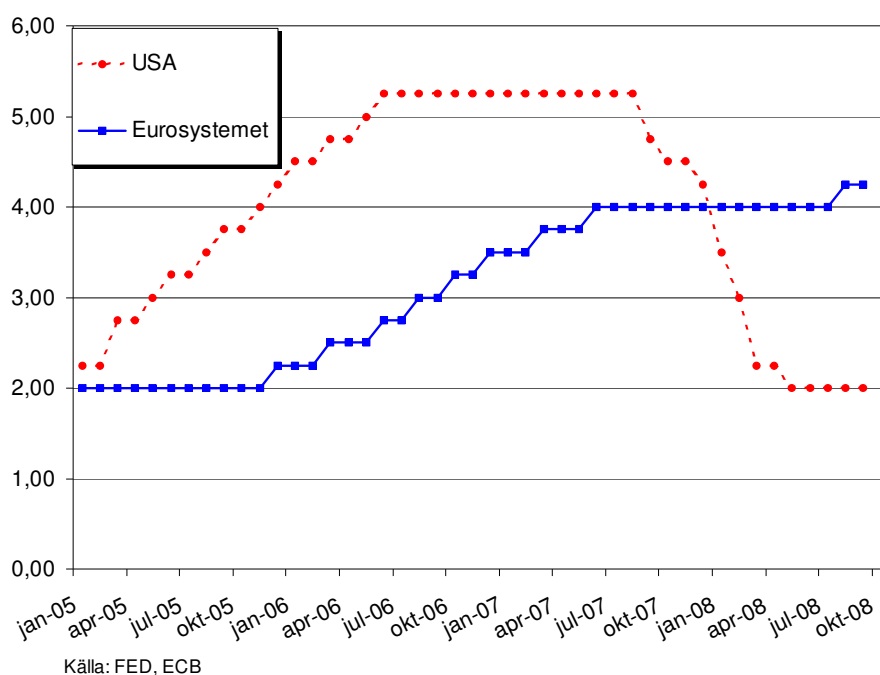

Källor: The Conference Board, Eurostat, Statistikcentralen, Konjunkturinstitutet

¹ I sin senaste prognos skriver EU-kommissionen upp prognosen för inflationen inom EU som helhet från 3,6 till 3,8 procent.

Det står nu klart att bolåne- och bostadsmarknadskrisen i **USA** blivit betydligt djupare än de flesta trodde i våras. Vi vet nu att de federala myndigheternas övertagande av två av de största bolåneinstituterna i början av september endast på kort sikt avvärdade en ytterligare fördjupning av krisen. Effekterna av den typen av akuta räddningsaktioner urholkas med tiden.

Figur 4. Euroområdet och USAs centralbanksräntor

Den amerikanska regeringens avregleringar av bostadskreditmarknaden i början av 1990-talet slår nu med kraft tillbaka, och staten har sett sig tvungen att rädda två av de största bolåneinstituterna för att förhindra att botten helt skulle gå ur bostadsmarknaden. Orsaken till kraschen är alltså avregleringarna av den amerikanska banksektorn, som möjliggjort beviljandet av bostadslån till amerikanska hushåll som saknat tillräcklig säkerhet, och som byggde på principen om konstant stigande huspriser.

Kraschen på bolåne-, fastighets- och aktiemarknaderna slår nu mot den reala ekonomin. Det ser ut som om den amerikanska produktionens tillväxt kan komma att bli negativ under det andra halvåret 2008. Tillväxten på årsbasis skulle då stanna på cirka 1,3 procent. Av allt att döma blir tillväxten sedan fortsatt svag under 2009; runt 0,5 procent (Figur 3). Därefter, när oron på bostads- och finansmarknaden lagt sig, bör det finnas

möjligheter för en något starkare BNP-tillväxt i USA. (Vår prognos för 2010 är 2,1 procent).

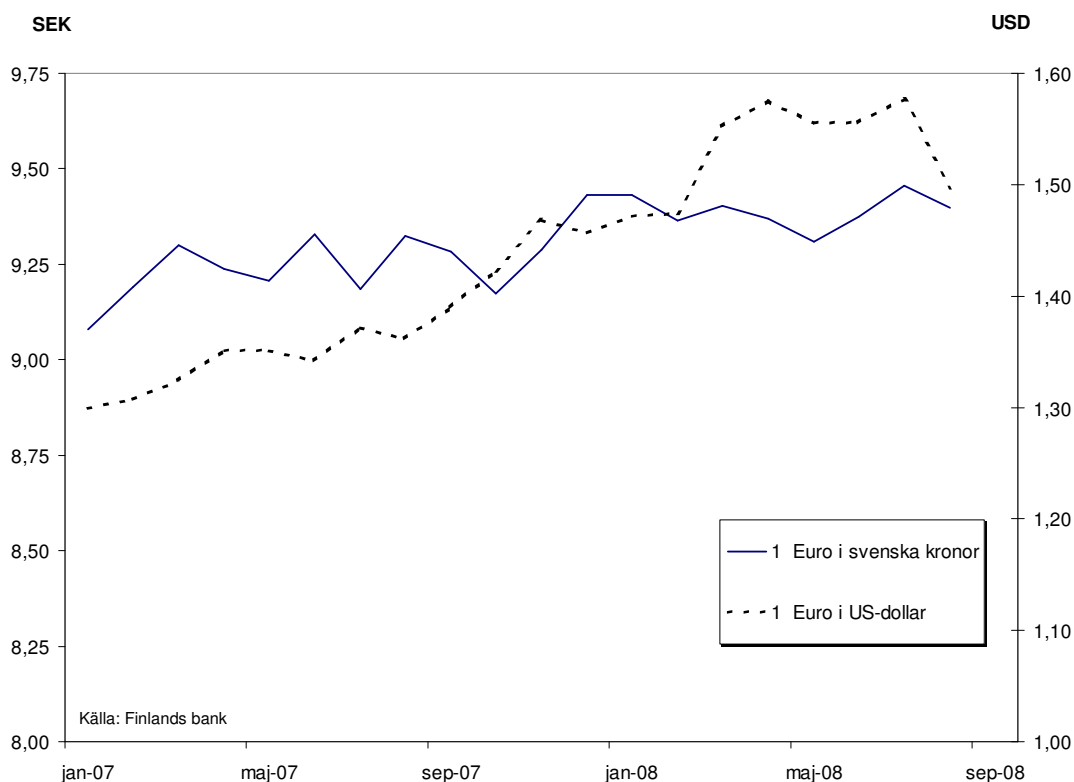
Allt sedan sommaren 2007 har de amerikanska konsumenternas förtroende för ekonomin dalat. Den lägsta noteringen nåddes i juni, efter det vände indikatorn uppåt, även om förändringen var marginell (se *Figur 3*). En återhämtning i den amerikanska ekonomin förutsätter att de amerikanska konsumenternas förtroende för den egna ekonomin återställs, vilket i sin tur förutsätter att de amerikanska huspriserna slutar sjunka. FED har gjort vad den kunnat, den amerikanska räntan är nu historiskt låg och räntegapet gentemot Eurozonen är det största sedan början av 2000-talet. Räntesänkningarna i USA är knappast över för denna gång och räntan kan komma att hållas kvar på 2 procent under första halvåret 2009.

Kina ser ut att vara det enda landet som lever upp till vårens tillväxtförväntningar. För **Indiens, Japans** och **Brasiliens** del ser vi nu en försvagad tillväxt och försämrade utsikter för den närmaste 12-månadersperioden.

3. Konjunkturläget i närområdet

Efter att under den första halvan av året ha haft en hyfsad tillväxt har den finländska ekonomin nu gått in i en lågkonjunktur, som förmodligen kommer att bestå under den närmaste 12-månadersperioden. Den samlade ekonomiska tillväxten i **Finland** ser i år ut att hamna kring 2,2 procent för att sedan falla tillbaka ytterligare till 1,3 under 2009, och därefter återhämta sig något under år 2010 till cirka 1,9 procent.

Figur 5. Eurokursen i förhållande till svenska kronor och US-dollar

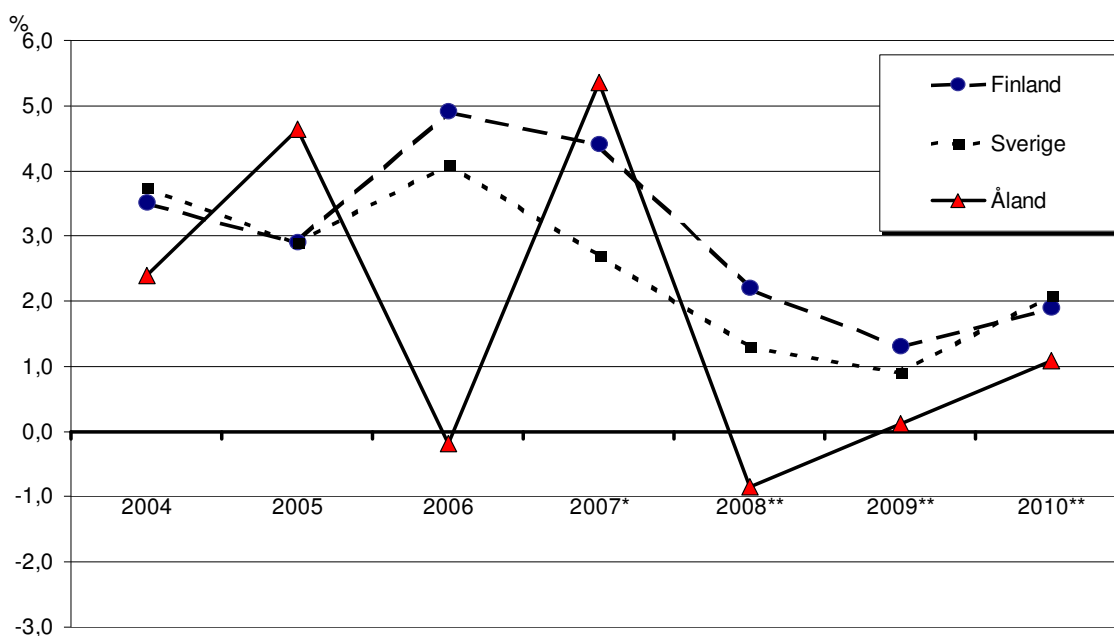
Inflationen i Finland har stigit till oväntade nivåer under sommaren, så pass att prisökningarna på årsbasis kommer att hamna på cirka 4 procent. Förutom att världsmarknadspriserna på olja, råvaror och livsmedel steg kraftigt, spädde den finländska regeringens skattechöjningar på alkohol, el- och bränsle på inflationen.

Vi räknar med att den finländska inflationsuppgången nu kulminerat och att trycket lättar nästa år som en följd av ett lägre världsmarknadspris på olja, sjunkande

importpriser och en dämpning av prisökningarna på livsmedel i och med den aviserade sänkningen av matmomsen nästa höst.

De finländska hushållens förtroende för ekonomin har visat en stadigt neråtgående trend under den senaste 12-månadersperioden (*Figur 3*) och har under hela 2008 legat under genomsnittet för 2000-talet. Det finns en överhängande risk för att förtroendet inte vänder i positiv riktning förrän tredje eller fjärde kvartalet 2009.

Figur 6. BNP-tillväxten i Finland, Sverige och på Åland

Källor: Statistikcentralen, SCB, Finlands Bank, KI, Svenska och finska Finansministerierna, ETLA, ÅSUB, Aktiabanken, Nordea, SEB, Löntagarnas forskningsinstitut (FI)

*prel. uppgifter för Åland **prognos

Tillväxten i Finlands utrikeshandel stagnerar. Exportens tillväxt sjunker i år till cirka 2,5 procent från 4,8 ifjol.² Industriproduktionens tillväxt försvagas därmed. Förutsättningarna för en återhämtning på exportsidan nästa år ser i dagsläget inte särdeles ljusa ut. Europamarknaden kommer att vara fortsättningsvis svag och förutsättningarna för Rysslandsexporten är i dagsläget något oklara. En försvagad inhemsk efterfrågan minskar importtillväxten nästa år.

Konjunktoren i den finländska byggsektorn vänder nu ner. Arbetslösheten kan komma att stiga något nästa år, som en kombinerad effekt av att arbetskraftens storlek ökar

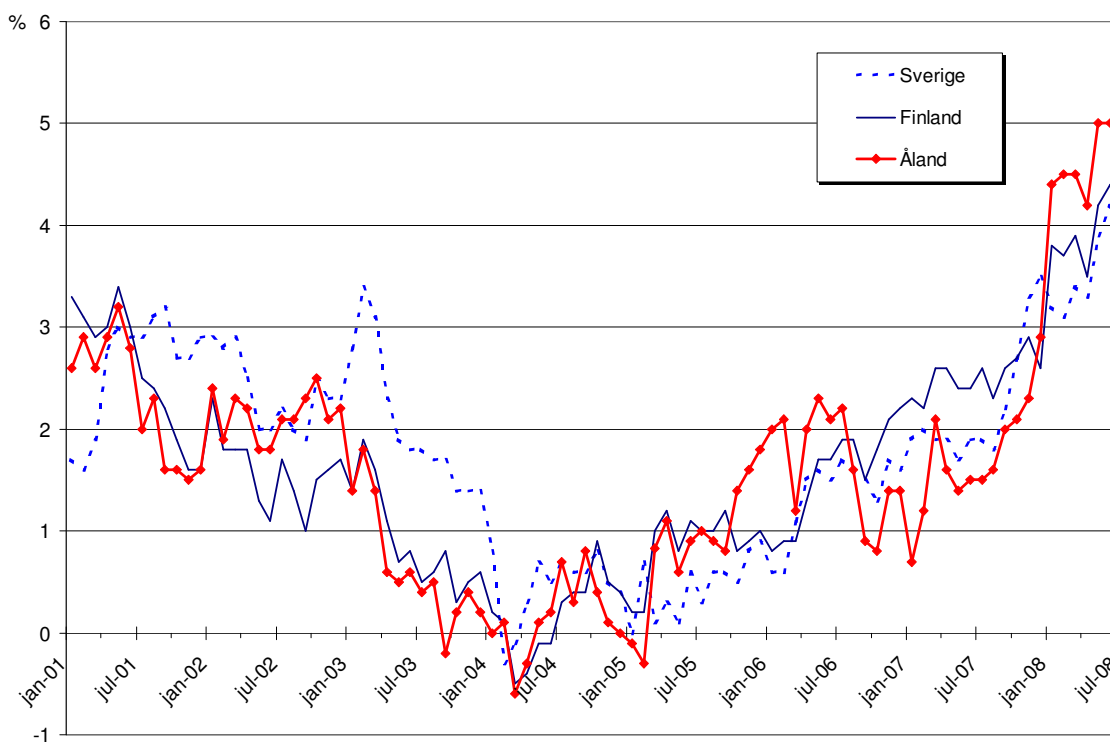
² Löntagarnas forskningsinstitut (Finland) (2008) Ekonomisk prognos 2008-2009.

något och vi får en lågkonjunktur i synnerhet inom bygg- och industrisektorerna.

Finlands offentliga finanser har under en följd av år varit mycket starka. Lågkonjunkturer i kombination med sänkta skatter, och på litet längre sikt, det krympande skatteunderlaget till följd av befolkningens åldrande, kommer att minska statens inkomster under den kommande 12-månadersperioden.

Den svenska ekonomin har upplevt en snabb avmattning under de senaste månaderna. Liksom i Finland utvecklas BNP-tillväxten svagt i år och nästa år och svensk ekonomi går in i en lågkonjunktur. Exporten, konsumtionen och investeringarna har utvecklats svagt, vilket dämpar tillväxten i den svenska ekonomin 2008 och 2009.

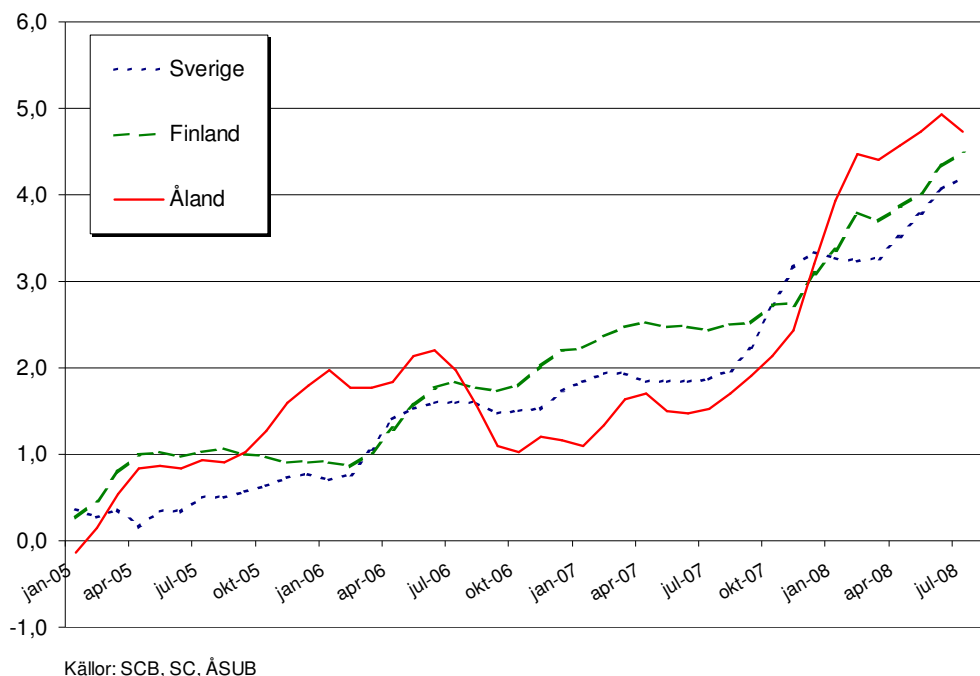
Figur 7. Inflationen i Sverige, Finland och Åland, januari 2001- augusti 2008

Sysselsättningen minskar i den svenska industrin nästa år, och arbetslösheten stiger. De flesta bedömare tror på gradvisa räntesänkningar under 2009 och 2010.

Försvagningen av den svenska konjunkturer har i stort samma orsaker som gäller för Finland. Båda länder är starkt exportberoende och konjunkturedgången i OECD-området slår hårt mot industrin. Vi räknar för Sveriges del med en BNP-tillväxt på inte mer än 1,3 procent 2008, 0,9 procent 2009 och 2,1 procent 2010.

Figur 8. Inflationen i Sverige, Finland och på Åland januari 2005 – juli 2008 (3-månaders löpande medeltal)

De svenska hushållens förtroende för ekonomin har varit stadd i en stadig utförsbacke sedan ett år tillbaka (*Figur 3*). Antagligen är botten i konsumentförtroendet ännu inte nådd. Det kan vara intressant att notera att de svenska hushållen sedan ett år tillbaka blivit gradvis mer pessimistiska än de finländska, efter att ha följts åt en längre tid.

De **baltiska ländernas ekonomier** är stadda i en brant utförsbacke. Risken för kraschlandning är överhängande. Fastighetsbubblan har redan spruckit i Estland. Ett antal nordiska storbanker ligger ute med en stor del av den baltiska lånestocken och dessa banker kommer ofelbart att drabbas av kollapsen. De baltiska valutorna är också *de facto* knutna till Euron, vilket minskar staternas penningpolitiska manöverutrymme.

Tillväxtförväntningarna för de baltiska länderna måste skrivas ner rejält i förhållande till bedömningen i vårens konjunkturbedömning. I våras låg prognoserna för tillväxten av Estlands ekonomi under 2008 och 2009 på cirka 4 procent. Idag är en vanlig bedömning att tillväxtens volym inte ens kommer att vara positiv under det kommande året.

För **Rysslands** del ser den kaukasiska krisen och konflikten i Georgien, i kombination med den internationella finanskrisen ut att åtminstone tillfälligt kunna skrämra investerare. Moskvabörsen har nu (i mitten av september) tagit rejält stryk. Vi räknar emellertid med att det numera ömsesidiga ekonomiska och energimässiga beroendet

mellan Ryssland och Västeuropa, och EU:s diplomatiska ansträngningar kommer att hålla det politiska efterspelet på en sansad nivå och att störningarna i den ryska ekonomin ändå blir begränsade.

4. Den åländska ekonomin

4.1 Allmän översikt över den åländska ekonomin

Den ekonomiska tillväxten mattas nu snabbt av i Ålands närområden. Prognoserna för såväl den finländska som den svenska ekonomin är nu kraftigt nedreviderade. Finland, Sverige, i princip hela Euroområdet, och Baltikum befinner sig nu i en lågkonjunktur. Samtidigt som den ekonomiska tillväxten mattats av har det starka inflationstrycket bestått. Vi får räkna med att konjunkturen börjar vända uppåt igen först 2010.

Allt detta påverkar också oundvikligen Åland. Den utdragna krisen i det internationella finanssystemet och den internationella ränteutvecklingen slår nu indirekt mot de åländska hushållens ekonomi. Som det nu ser ut pressar den stigande efterfrågan på statsobligationer ned räntan i både USA och Europa. Samtidigt består osäkerheten i finanssystemet som innebär ökade kostnader för bankerna att låna pengar för att finansiera sin egen verksamhet.

Det blir därmed också svårare och dyrare för kunderna – de åländska företagen och hushållen – att låna pengar. Detta i sin tur sänker aktivitetsnivån och efterfrågan i ekonomin.

Tabell 1. Ålands BNP 2007-2010

2007	2008	2009	2010
5,4*	-0,8**	0,1**	1,1**

*) preliminära uppgifter **) ÅSUBs prognos

År 2007 var tillväxten enligt våra preliminära beräkningar så hög som 5,4 procent. Den kraftiga BNP-tillväxten ifjol berodde på börsbolagens starka resultat och på en då fortfarande låg inflation. Tillväxten i år ser ut att bli negativ och hamna kring -0,8 procent enligt vår prognos. Det är den höga inflationen, utflaggningen av färjtonnage och den avmattade konjunkturen under det andra och tredje kvartalet som slår igenom på den samlade tillväxten. För 2009 förutspår vi ännu ett år med svag tillväxt (0,1 procent) av den åländska BNP:n. Den svaga tillväxten beror på den fortsatta effekten av utflaggning av färjtonnage, lågkonjunktur och en inflation som visserligen sjunker i

förhållande till i år men som ändå förväntas ligga över genomsnittet för de senaste åren (*Tabell 2*). För 2010 förutspår vi en tillväxt kring 1,1 procent.

De senaste årens tillväxtsiffror har varit mycket ojämna, som framgår av *Tabell 1*. Som vi påpekade i vårens konjunkturrapport har det på senare år varit svårt att mäta den åländska ekonomins årliga volymtillväxt.³ Problemet är kopplat till utflaggningarna och till omstruktureringar och försäljningar bland större företag (Chips AB) och företagsgrupper (Eriksson Capitals dotterbolag Visco, och försäljningen av Bror Husell Chartering).

Den åländska ekonomin är liten och omstruktureringar eller plötsliga förändringar i likviditetsströmmar kan ha stark inverkan på BNP-siffrorna, utan att dessa förändringar nödvändigtvis avspeglar förändringar i den totala ekonomiska aktivitetsnivån i landskapet.

Tabell 2. Inflationen på Åland 2007-2010

2007	2008	2009	2010
1,7	4,2*	2,8*	1,6*

*) ÅSUBs prognos

Inflationen på Åland blir i år betydligt högre än vi trodde i våras. Att höjningarna av skatterna på el- och bränsle, och i viss mån alkohol skulle bidra till ett högre prisläge kunde man räkna med, men att prisökningarna på livsmedel och på olja skulle vara så kraftiga räknade få med.

De samlade prisökningarna (KPI) beräknas på årsbasis stiga från 1,7 procent 2007 till cirka 4,2 i år. Revideringen av vårens prognos innebär att våra inflationsförutsägelser för 2009 hamnar på 2,8 procent, för att sedan sjunka tillbaka till 1,6 procent år 2010.

Den åländska inflationen förväntas alltså sjunka under våren och ligga på en betydligt lägre nivå under 2009 jämfört med 2008. ÅSUB räknar med att prisstegringarna på livsmedel och energi avstannar i slutet av året.

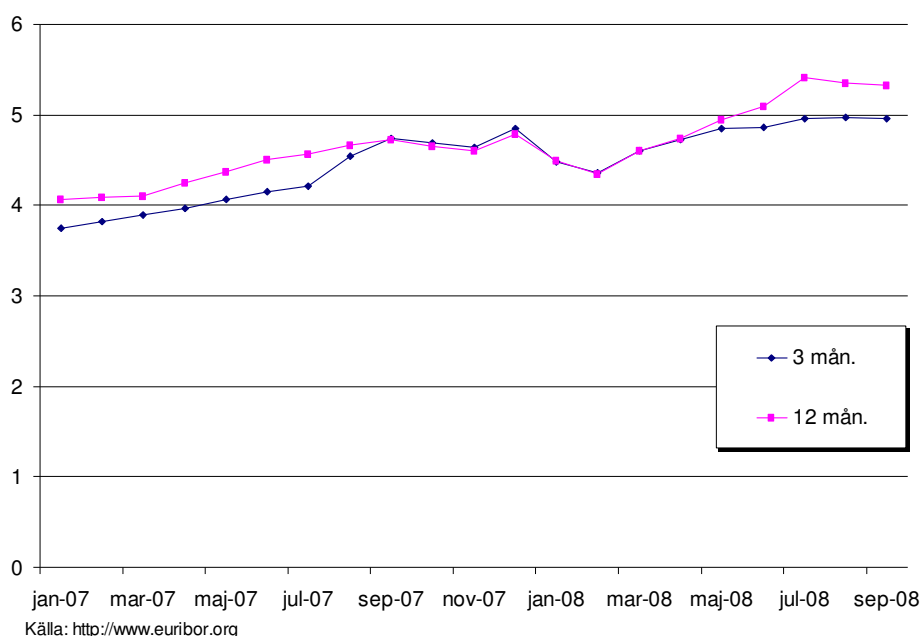
³ ÅSUB Rapport 2008:3 Konjunkturläget våren 2008, s. 29.

Världsmarknadspriset på olja har redan vänt ner och ligger nu, i slutet av september, under 100 USD fatet, och prisstegringarna på livsmedel borde i viss mån motverkas av de sänkta skatterna som aviserats för nästa år.

Detta borde också innebära att de korta räntorna under det närmaste året skulle sjunka tillbaka 0,2-0,4 procentenheter från dagens höga nivåer (*Figur 9*). Sedan juli i år har den korta (3-månaders) Euriborräntan planat ut kring 5 procentenheter, och vår prognos är att den vid årsskiftet kommer att ligga kring 4,8 procent.

Figur 9. Euriborräntor 2007- september 2008

Åland är det enda storområde i Finland där skuldkvoten är över 100 procent, det vill säga hushållens kreditbestånd överstiger deras disponibla inkomst.⁴ Detta i kombination med det exceptionellt höga ränteläget och stigande boendekostnader har med all säkerhet gjort att hushållens förtroende för ekonomin minskat rejält under de senaste månaderna. Ålänningarna har förhållandevis stora bostadslån. De stigande räntekostnaderna för bolån under 2008 har minskat utrymmet för annan konsumtion. Den sänkta bilskattens stimulanseffekt har inte heller kunnat slå igenom som den hade kunnat under normala konjunkturförhållanden.

Sammantaget borde sänkta räntor, i kombination med sänkningen av inkomstskatten

⁴ ÅSUB (2008) Statistikmeddelande: Nationalräkenskaper 2008:3

och skatten på livsmedel från och med oktober nästa år i viss mån kunna motverka en ytterligare minskning av de åländska hushållens framtidstro.

Inte desto mindre får vi räkna med en lägre tillväxt i de åländska hushållens disponibla inkomst 2009-2010 jämfört med 2007-2008.

Tillväxten i hushållens reella köpkraft har för övrigt redan avmattats till följd av den accelererande inflationen under året. Vi får därmed räkna med att tillväxten i de åländska hushållens konsumtion stannar av ännu mer nästa år, vilket bland annat får effekt på nybyggande och renoveringar, på detaljhandeln överlag men i synnerhet på försäljningen av sällanköpsvaror.

Tabell 3. Den öppna arbetslösheten på Åland 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Totalt	2,1	1,9	1,8	1,9	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1*	2,3*
Under 25 år	3,5	2,8	3,0	4,3	4,8	4,1	5,3	4,6	4,2*	

*) prognos

Den öppna arbetslösheten har gradvis sjunkit under de senaste åren, från 2,3 procent år 2005 till 2,1 procent 2007, och håller sig enligt vår prognos kvar på den nivån i år (*Tabell 3*). Arbetslösheten är betydligt högre i Mariehamn än på landsbygden och i skärgården. Ungdomsarbetslösheten har hittills hållits på en relativt låg nivå under detta år, men kan komma att stiga under sista kvartalet.

Vi har också hitintills under året kunnat se en minskning av antalet lediga platser på den åländska arbetsmarknaden. Sedan början av sommaren har vi emellertid kunnat avläsa en något stigande arbetslöshetsnivå i förhållande till fjolåret. Det är främst inom hälso- och sjukvårdssektorn, men också inom bygg som vi har en obalans i förhållandet mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft (*Figur 10*). Inom hälso- och sjukvårdssektorn är obalansen närmast kronisk, vilket delvis beror på anställningssystemets karaktär.

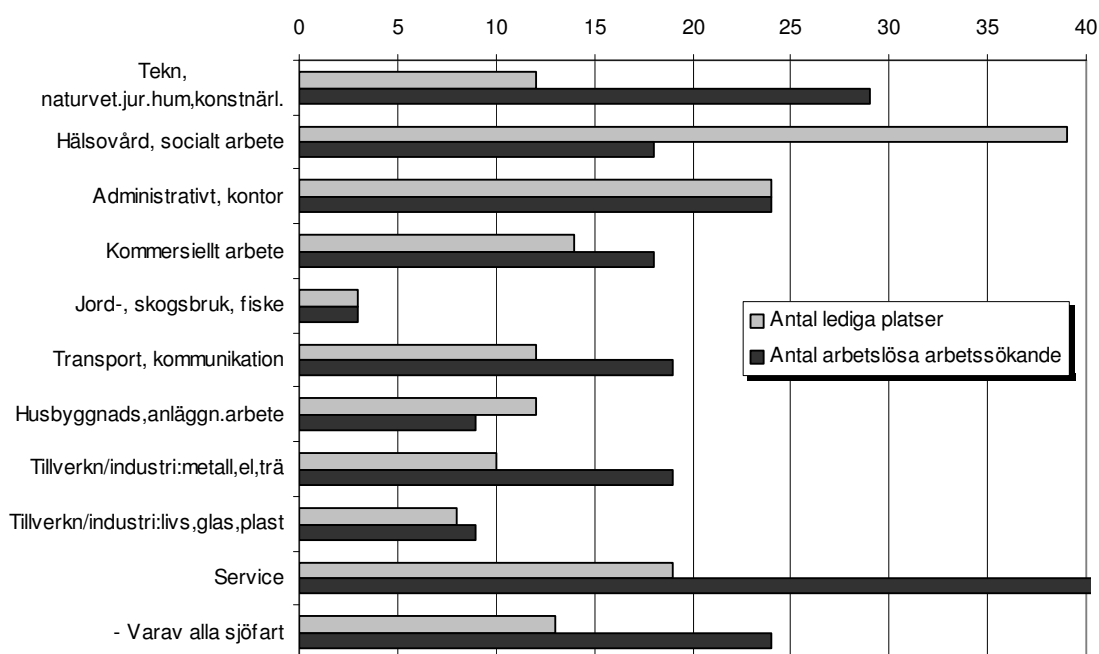
Arbetslöshetsnivåerna på Åland bestäms av olika faktorer. Förutom konjunkturen så inverkar den demografiska förändringen; antal pensionsavgångar och antal nytexaminerade. Ytterligare en faktor är inflyttningen. Två varandra motverkande krafter kommer att inverka på arbetslöshetsnivån under den närmaste 12-månadersperioden. Antalet pensionsavgångar kommer att öka, vilket minskar arbetskraftens volym, samtidigt som antalet utexaminerade också ökar, vilket i sin tur

kan komma att öka utbudet på arbetskraft.

Samtidigt kommer lågkonjunkturen att begränsa antalet nyanställningar. Det handlar ändå om relativt marginella förändringar och arbetslösheten på Åland kommer att kunna hållas på en fortsatt relativt låg nivå under det närmaste året.

I nuläget tror vi att den öppna arbetslösheten ökar till 2,3 procent under nästa år.

Figur 10. Öppet arbetslösa arbetssökande och lediga platser enligt yrke, september 2008

4.2 Den offentliga sektorns ekonomi

Inkomstutvecklingen för landskapet har varit stabil ut de senaste åren. Landskapet Ålands budget finansieras till stor del av ett avräkningsbelopp på 0,45 procent av statens inkomster (exklusive upplåning). Eftersom det ekonomiska läget i Finland har varit gynnsamt, har avräkningsinkomsten påverkats positivt. De senaste tre åren 2006-2008 har avräkningsbeloppet i genomsnitt ökat med drygt 5 procent per år. För år 2008 beräknas beloppet uppgå till drygt 204,8 miljoner euro. Från nästa år förväntas dock tillväxttakten avta, och bli under en procent, bland annat till följd av planerade skattelättnader. Ålandsdelegationen (ÅD) har för år 2009 fastställt förskottet till 206,6 miljoner euro.

Skattegottgörelse till landskapet blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomst- och förmögenhetsskatterna överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. Det överskjutande beloppet tillfaller då landskapet. För skattegottgörelsen, eller flitpengen som den också kallas, är systematiken sådan att 2007 års belopp tas upp i 2009 års budget. Skattegottgörelsen uppgick till rekordnivån 35,1 miljoner euro år 2005, som ett resultat av de försäljningsvinster som chipsaktierna genererade. Efter rekordåret har gottgörelsen sjunkit till en nivå som är drygt tio miljoner euro lägre. För år 2006 har ÅD fastställt skattegottgörelsen till 24,2 miljoner euro. För år 2007 beräknas beloppet uppgå till ungefär samma nominella nivå, för att de följande åren sjunka ytterligare något.

Den planerade investeringsnivån är enligt 2008 års landskapsbudget hög, 31,6 miljoner euro. Enligt landskapets preliminära investeringsplaner uppskattas investeringsbehovet halveras till år 2009.

Utvecklingen av kommunernas ekonomi var svag under den första delen av 2000-talet med svagare resultat och ökad upplåning på grund av utgifter som ökade snabbare än skatteinkomsterna och landskapsandelarna. De två senaste boksluten har dock varit positiva, och för år 2008 stärks kommunernas driftsekonomi och årsbidrag genom att systemet för landskapsandelar till kommunerna förnyats från innevarande år.

Enligt kommunernas budgeter för år 2008 beräknas skattefinansieringen (skatteintäkterna och landskapsandelarna tillsammans) öka med 16,5 procent, medan nettodrifstkostnaderna beräknas öka med cirka 13 procent. Landskapsandelarna beräknas öka med över 36 procent, tack vare det nya landskapsandelssystemet. Genom att prisindexet för den kommunala sektorn har ökat snabbare än fem procent under den senaste tolv månadersperioden kommer landskapsandelarna för i år därtill att ytterligare justeras upp, preliminärt med 0,4 procent. Även skatteintäkterna beräknas öka mer i år än på flera år, med drygt 9 procent. Orsaken till den snabba ökningstakten för kommunernas driftsutgifter är framför allt stigande lönekostnader och kostnader för inköp av tjänster.

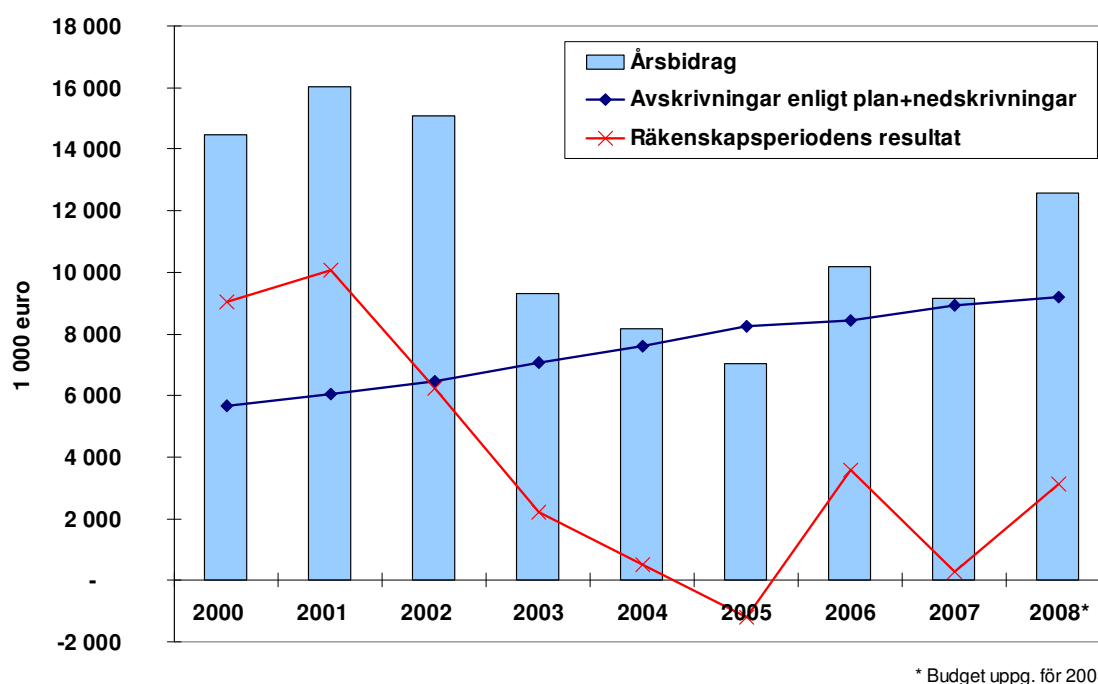
Årsbidraget, som visar hur mycket som finns kvar för avskrivningar och amorteringar efter att de löpande kostnaderna täckts, förväntas öka med hela 37,5 procent i år, medan årsbidraget tidigare försvagats de flesta år under 2000-talet. Ingen kommun har budgeterat med ett negativt årsbidrag och bara tre kommuner med ett årsbidrag som är mindre än avskrivningarna. Sammantaget uppgår de åländska kommunernas överskott till 3,1 miljoner euro enligt budgeterna för i år.

Inför år 2009 förväntas, tack vare det goda sysselsättningsläget, en fortsatt god tillväxt i

kommunernas intäkter från förvärvsinkomstskatterna. När det gäller utvecklingen av samfundsskatterna är osäkerheten större, bland annat eftersom vi i skrivande stund inte har kännedom om hur beslutet angående den framtida beskattningen av rederiverksamheten kommer att se ut.

Investeringarna är rätt omfattande inom den kommunala sektorn år 2008 och beräknas enligt de preliminära investeringsplanerna hållas på ungefär samma nivå år 2009. Bland planerna inför 2009 finns byggnadsprojekt inom barn- och äldreomsorg, skola och kommunal teknik. I och med det nya landskapsandelssystemets införande har kommunernas egen andel av investeringarna ökat. Landskapsandelarna för driften har blivit större på bekostnad av finansieringsandelarna för investeringar. Det betyder att det stärkta årsbidraget (se ovan) ska täcka större avskrivningar och eventuellt amorteringar (Figur 11).

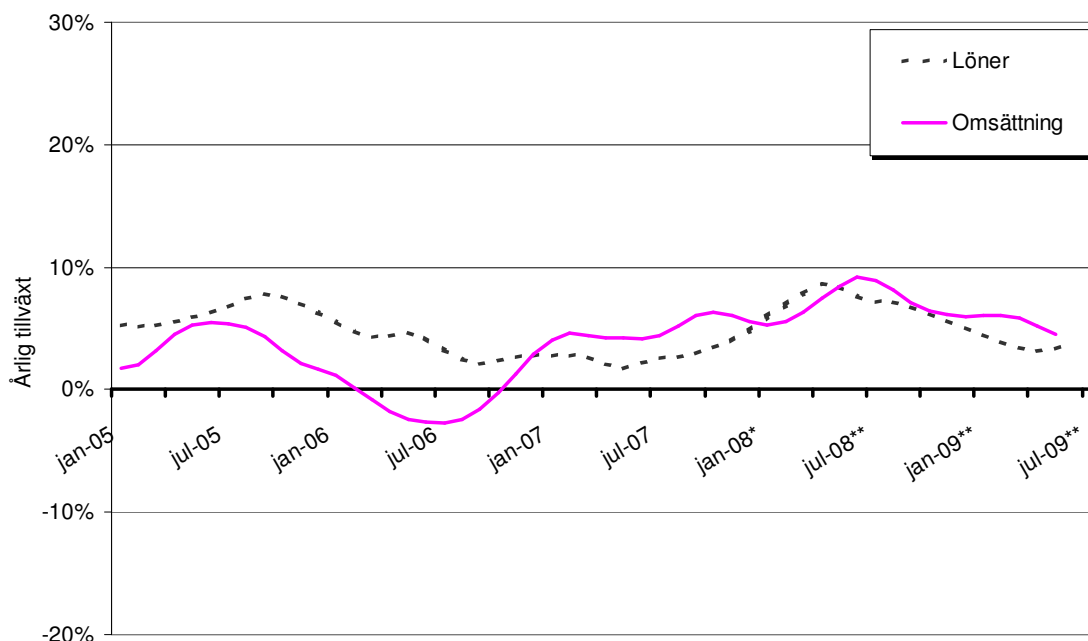
Figur 11. Kommunernas samlade årsbidrag, avskrivningar samt resultat, 1000 euro

Den genomsnittliga skatteprocenten för de åländska kommunerna sjönk i år från 16,73 till 16,70 procent. På grund av de avdrag som finns i kommunalbeskattningen är den effektiva skattegraden dock drygt fem procentenheter lägre, eller ungefär 11,6 procent. Då det gäller fastighetsskatterna beskattar endast två kommuner (Finström, Geta) bostäder för stadigvarande boende år 2008. Samtliga kommuner har likväl den högsta

tillåtna skattesatsen, 0,9 procent, på fritidsbostäder.

Figur 12. Lönernas och omsättningens tillväxt inom det privata näringslivet på Åland, januari 2005 - juni 2008

*) Preliminära uppgifter, **) Prognos

4.3 Läget inom det privata näringslivets branscher

Vi bedömer att det åländska näringslivet allmänt sett kommer klara sig relativt bra trots den internationella lågkonjunkturen. Dock kommer finansbranschen, men på sikt också handelsföretag inom kapitalvarubranschen, byggbranschen, och underleverantörer till byggindustrin, att få det kärvare. Lågkonjunkturen inom byggandet motverkas delvis av beslutade och redan påbörjade offentliga projekt.

Hursomhelst kommer de flesta företag, oberoende av bransch, att nu möta hårdare tider, bland annat för att kostnaderna för deras lån stiger och det blir svårare att låna till nya investeringar. Till det kommer en överlag sjunkande efterfrågan i ekonomin.

Volymen i rederiernas passagerar- och personbilstrafik ser till och med ut att sammantaget kunna öka på årsbasis under året. Däremot kan vi komma att få en svagare utveckling när det gäller godstransportvolymerna framöver i takt med att lågkonjunkturen fördjupas, och tillväxten i handeln minskar.

Så här långt har 2008 fallit olika ut för de åländska börsbolagen. Viking Line har stärkt sin position på marknaden under sommaren. Det är i synnerhet på Helsingfors-Tallinn men också på rutten Mariehamn-Kapellskär som bolaget ökat transportvolymen avsevärt.⁵ Med en stärkt marknadsposition och - som det i skrivande stund ser ut - sänkta bunkerkostnader i förhållande till 2008 under den kommande 12-månadersperioden bör lönsamheten kunna bli förhållandevis god. I dagsläget är det svårt att säga något om effekterna av det aviserade sjöfartsstödet.

För Eckerölinjen (inklusive Birka) som fortfarande är inne i en omstruktureringsprocess som gör utomstående bedömningar svåra, är utsikterna för den närmaste 12-månadersperioden osäkra. Det verkar hursomhelst klart att bolaget kommer att få se en resultatförsämring i år.

Positivt för den åländska sjöfarten överlag är att man har en period av stabilitet på sjöarbetsmarknaden framför sig eftersom man i början av 2008 slöt löneavtal som gäller fram till sista februari 2010.

Den nya tonnageskattelagen och övriga åtgärder i stödpaketet till sjöfarten som planerats införas nästa år skulle i någon mån kunna förbättra konkurrenssituationen för de åländska rederierna. Vi vet emellertid i nuläget inte exakt vad den innebär, eller ens när och om den kommer att införas.

De förväntat lägre bunkerkostnaderna kommer dessutom överlag att förbättra lönsamhetsmarginalerna för sjöfarten i förhållande till innevarande år. Så även om det finns risk för en avtagande tillväxt av fraktvolymerna under den närmaste 12-månadersperioden, ser de åländska rederierna ut att ändå klara sig förhållandevis bra.

Redan i vårens konjunkturrapport kunde vi se att den åländska finanssektorns egna bedömningar av lönsamheten och de allmänna utsikterna under den närmaste 12-månadersperioden var något mörkare än för 2007. För Ålandsbankens del har dessa mer pessimistiska tongångar visat sig vara befogade. Såväl intäkterna som vinsten minskade under årets första hälft enligt den senaste delårsrapporten.

De åländska bankernas resultat kommer med all sannolikhet att bli ännu sämre än man väntade sig för bara någon månad sedan. Bankerna har, vad vi kan bedöma, ut ett tufft år framför sig.

---

⁵ Sammantaget ökade volymen med 16,7 procent för persontransporten och 18,5 procent för biltransporten under årets sommarmånader (juni-augusti) i förhållande till fjolåret.

Ännu så länge har vi tillgång till några mycket grova produktivetsmått för det åländska näringslivet och dess olika branscher. Långtgående slutsatser kan inte dras på grundval av dessa mått, och jämförelser mellan branscherna är vanskliga. Hursomhelst kan det ändå vara intressant att se hur förhållandet utvecklats över tid mellan (a) momsbetalningarna och löner ($p1$) och mellan dels momsbetalningarna och omsättningen ($p2$).⁶ Ytterligare en möjlighet är att analysera hur förhållandet mellan trenden i omsättningstillväxten och trenden i lönesummans tillväxt ser ut för hela näringslivet.

Vi fann att för hela det privata åländska näringslivet var såväl trenden i kvoten mellan momsbetalningarna och den totala lönesumman som trenden i kvoten mellan momsbetalningarna och den totala omsättningen starkt och statistiskt signifikant positiva för perioden 2000-2007 (*Tabell 4*). För år 2008, för vilket vi har uppgifter för halva året, ser trenden ut att brytas (raden längst ner i tabellen).

Tabell 4. Förhållandet mellan momsbetalningar, löner och omsättning. Hela näringslivet, 2000-juni 2008

år	Moms/löner ($p1$)	Moms/omsättning ($p2$)
2000	0,107	0,021
2001	0,104	0,021
2002	0,109	0,022
2003	0,116	0,023
2004	0,117	0,023
2005	0,125	0,025
2006	0,127	0,027
2007	0,140	0,029
2008*	0,126	0,027

*) januari-juni

Källa: Bearbetningar av data ur ÅSUBs momsregister

Denna utveckling skulle teoretiskt sett kunna hänföras dels till ökad arbetskraftsproduktivitet (ökad produktivitet per arbetad timme), och till en allmänt ökad andel av produktionsfaktorn kapital i produktionen, men också till de exogena effekterna av den allmänna teknologiska förändringen (ökad användning av IT, t.ex.) och av organisatoriska förändringar. Den åländska ekonomin har gradvis blivit mindre

---

⁶ Vi har analyserat trenden i dessa kvoter med hjälp av regressions- och korrelationsanalys.

arbetskraftsintensiv och mer kapitalintensiv.⁷ Delvis ser produktivitetstillväxten att vara en funktion av konjunkturen. Logiken skulle då vara att lågproduktiv verksamhet inte kan hävda sig i tider av lågkonjunktur. Vi kan i alla fall se en tydlig stagnation i moms/löne-kvoten ($p1$) under 2001 och 2002 då det rådde lågkonjunktur. De svaga siffrorna för de två första kvartalen 2008 kan vara en indikation på försämrad produktivitetstillväxt i det åländska näringslivet under 2008 och 2009.

Vi får också ha i minnet att ökade investeringar kortsiktigt sänker momsen – minskar kvoten $p1$ – men långsiktigt ger möjlighet till större avkastning och därmed en ökning av arbetskraftsproduktiviteten. Därtill förutsätter en god produktivitetstillväxt en någorlunda stabil och låg prisökningstakt, det vill säga en låg eller måttlig inflation.

Det ser ut som vi kan få en försvagad produktivitetstillväxt i det åländska näringslivet under den närmaste 12-månadersperioden.

Om vi då övergår till att kortfattat se på de enskilda branscherna kan vi först konstatera att den snabba omsättningstillväxten under 2007 i den del av primärnäringarna (*jordbruket och fisket*) som drivs i företagsform nu återgått till normala nivåer, som vi förväntade oss i vårens konjunkturrapport.

Om man accepterar kvoten momsinsatningar/löner som ett mått på arbetskraftsproduktivitet kan vi avläsa en statistisk signifikant avtagande tillväxttakt hos branschen.

Livsmedelsindustrin på Åland upplevde en mycket stark tillväxt av omsättningen under de två åren 2006 och 2007 (*Figur 13*). Detta samtidigt som lönesummans tillväxt var mycket blygsam. Det antyder en god utveckling av arbetskraftsproduktiviteten. Enligt vår prognos avtar omsättningens tillväxt under 2008 och första halvan av 2009. I våras var tongångarna i branschen optimistiska. Utsikterna ser fortsättningsvis rätt ljusa ut för den åländska livsmedelsindustrin, trots allmän lågkonjunktur.

Branschen '*övrig industri*' består av allt från högteknologisk tillverkning av maskiner, till trävaruindustri och tryckerier. Som framgår av *Figur 14* har branschen uppvisat en positiv trend i omsättningens tillväxt under de senaste åren, medan tillväxten i den totala lönesumman varit blygsam. De åländska industriföretagens förväntningar beträffande det egna företags verksamhetsförutsättningar under den närmaste 12-månadersperioden våren 2008 var överlag optimistiska. Nu ser det enligt vår prognos ut

---

⁷ För varje år på 2000-talet har $p1$ ökat med 0,005 (= β). Annorlunda uttryckt; momsinsatningarna som procent av lönesumman har ökat med 0,5 procent per år.

som om styrkan i den uppåtgående trenden i omsättningen skulle mattas av i takt med konjunkturnergången under andra hälften av detta år och början av nästa. En märkbart högre tillväxt i omsättningen än i lönesumman antyder god produktivitet, men utvecklingen av våra övriga produktivetsmått (moms/löner och moms/oms) ger inget statistiskt signifikant utslag, så vi får nöja oss med att konstatera detta.

Vår bedömning är att i synnerhet underleverantörer till byggvarubranschen kommer att få känna av den fördjupade lågkonjunkturen under den kommande 12-månadersperioden.

Inom branschen *vatten och el* ligger lönesummans tillväxt mycket nära den allmänna inflationsutvecklingen. Branschen har länge varit förhållandevis stabil när det gäller personalstyrkans storlek. Omsättningens tillväxt har konstant legat högre på grund av de stigande energipriserna. Inom den här branschen är också trenden i kvoten moms/löner (*p1*) starkt positiv. Branschen är den enda där de totala momsinsbetalningarna överstiger den totala lönesumman. Också momsen i förhållande till omsen är exceptionellt hög i denna bransch.

Byggsektorn hör till de branscher som får räkna med en avmattning i konjunkturen under den kommande 12-månadersperioden. Nedgången på Åland kommer dock att dämpas av att några större offentliga byggprojekt pågår under perioden. Tillväxten i egnahemsbyggandet och hushållens renoveringar kommer dock att mattas så länge låneräntorna är höga.

Momsinsbetalningarna i förhållande till lönerna inom byggsektorn är exceptionellt höga. Detta säger nu ingenting om arbetskraftsproduktiviteten eftersom den låga lönesumman i första hand beror på att så många byggfirmor hyr in underleverantörer utanför sina egna bolag och anlitar arbetskraft från utanför Åland.

Istället kan vi se hur tillväxten i löne- och omsättningssummorna utvecklats över tid (*Figur 16*). Omsättningens tillväxttakt har mattats gradvis sedan hösten 2007, så pass mycket att den enligt vår prognos kan komma att tillfälligt vara negativ under andra hälften av 2008.

Inom branschen *handeln* förväntar vi oss att lågkonjunkturen i första hand kommer att märkas inom detaljhandeln. Effekterna av lågkonjunkturen på tillväxten i dagligvaruhandeln kommer i någon mån att under 2009 motverkas av lättningen på beskattningen av livsmedel som införs om ett år. Tillväxten i omsättningen och lönesumman har varit blygsam under de senaste åren, och kommer med all sannolikhet

att vara så under den kommande tolv månadersperioden.

Det ser ut som om *hotell- och restaurangbranschen* i år får något av ett mellanår. Tillväxten i antal inresande var svag, 1 procent, under perioden januari – augusti jämfört med samma period året före.⁸ Antal övernattningar på Åland, däremot, visade en något mer positiv tillväxt under samma tidsperiod (4,4 procent).⁹

Av vårens konjunkturrapport framgick att branschen inte trodde på några större förändringar i omsättning och lönsamhet i förhållande till föregående år. Undantaget var investeringarna som man allmänt bedömde skulle bli större än under fjolåret. Vår prognos visar en svagare (säsongrensad) tillväxt för branschen under den kommande 12-månadersperioden. Såväl lönesummans som omsättningens tillväxt har under de senaste tre åren legat nära den allmänna inflationsutvecklingen. Det kan närmast utläsas som stagnation.

I våras var den åländska *transport- och kommunikationsbranschen*, som domineras av sjöfarten, rätt optimistisk om det kommande året. I det läget var visserligen bränslepriserna på väg upp men få anade att bunkerkostnaderna skulle stiga så mycket som de gjorde under sommaren (se *Figur 1*). Så trots framflyttade positioner på marknaden och större intjäning per passagerare, så har de extremt höga bränslekostnaderna minskat lönsamhetsmarginalerna.

Omsättningstillväxten i den åländska transport- och kommunikationsbranschen har under senare år påverkats av försäljning och utflaggning av tonnage. Som framgår av *Figur 19* var omsättningstillväxten rentav negativ från hösten 2005 till våren 2007. Sedan dess, fram till halvårsskiftet juni/juli i år har omsättningstillväxten varit positiv, men den kommer nu, enligt vår prognos att avta. Den främsta orsaken till detta är utflaggningen av en av de åländska passagerarfärjorna.

Vi får alltså konstatera att man ändå ser ut att klara året relativt bra. Med sjunkande bunkerkostnader, och långsiktiga löneavtal och en allmänt stärkt marknadsposition bör passagerarrederierna sammantaget klara sig rätt väl trots lågkonjunkturen.

Vi tror emellertid att godstransporterna till sjöss och på land kommer att känna av lågkonjunkturen när fraktvolymerna minskar. Rederier med längre befraktningskontrakt bör klara sig från större avbräck om lågkonjunkturen inte blir för långvarig.

---

⁸ ÅSUB (2008) Statistikmeddelande. Turism 2008:15

⁹ ÅSUB (2008) Statistikmeddelande. Turism 2008:14

Den internationella konkurrenssituationen för den åländska sjöfarten förbättrades under 2008. Vid årsskiftet 2007/2008 tillkom nya regler om stödet till passagerarfartygens bemanningskostnader. För det första har stödet till passagerarfartygens arbetskraftskostnader höjts till 100 procent, vilket innebär att arbetsgivaren får tillbaka alla förskottskatter som uppburits från de ombordanställda. Dessutom får man tillbaka 100 procent av arbetsgivarens andel av lönebikostnaderna.¹⁰

Från arbetsgivarhåll förväntar man sig att det av den finländska regeringen aviserade sjöfartsstödet nästa år kommer att innebära att de källskatteskyldiga ombordanställda på passagerarfartygen kommer att inkluderas i restitutionen, vilket skulle innebära att rederierna får tillbaka uppburna källskatter för anställda som har hemvist i något annat EU/EES-land än Finland/Åland.

Inrikesgående lastfartyg i ö- eller kustcabotagetrafik som är utsatta för konkurrens från fartyg i utrikestrafik kommer att helt inkluderas i restitutionssystemet för utrikesgående lastfartyg. Dessutom kommer kostnaderna för besättningsbyten i utländsk hamn för last- och passagerarfartyg som inte regelbundet trafikerar på finländsk hamn, från och med maj 2009, att stödas till 50 procent.

En revidering av tonnageskattelagstiftningen som tidigare planerats träda i kraft vid årsskiftet bereds för ögonblicket vid finansministeriets skatteavdelning. Det konkreta innehållet är i skrivande stund inte känt, och det råder nu stor osäkerhet om och när det kommer att genomföras.

Den åländska bank- och försäkringsbranschen drabbas direkt av den finansiella krisen genom att deras kostnader för att finansiera sin verksamhet nu stiger kraftigt. Osäkerheten i det internationella finansiella systemet är nu av den omfattningen att inga av de åländska bankerna längre undgår att påverkas. Man undgår inte att vågorna från kraschen fortplantar sig. Globaliseringen av finansmarknaderna har inneburit att den blivit enormt komplex och svåröverblickbar. Informationssökningen har paradoxalt nog blivit allt svårare, och de finansiella marknaderna har i realiteten blivit allt mindre transparenta. Ett tydligt resultat av detta är att många banker inte ens själva vet hur pass exponerade man är gentemot dåliga lån.

Hur det går för de åländska bankerna beror också bland annat på om man har några kopplingar till dåliga lån. Nu verkar det som om åländska bankerna är relativt lågt

---

¹⁰ Från och med år 2008 har detta stöd till passagerarfartygen för deras arbetskraftskostnader permanentats. Tidigare var stödet det stödet tidsbegränsat till utgången av år 2009, medan motsvarande stöd för lastfartygens kostnader var permanentade.

exponerade mot den amerikanska *sub-prime*-marknaden och den estniska fastighetsmarknaden, som nu i realiteten har kraschat. Man bör därför klara sig undan större kreditförluster.

Försäkringsbolagen drabbas också när värdet av deras tillgångar (i synnerhet deras aktieinnehav) minskar. Försäkringsbolagen har framför sig en period av fortsatt mycket hård konkurrens och minskade lönsamhetsmarginaler. Den kommande 12-månadersperioden ser ut att bli ovanligt tuff för finanssektorn överlag.

Ser man på utvecklingen i ett något längre perspektiv ser det ut som om det skett en produktivitetsökning inom den åländska finansbranschen. Det har förmodligen att göra med den gradvisa ökningen av utbudet av och användningen av nätbaserade tjänster. Bankerna har överfört banktjänster från kontor till *self-service* i bankomater och via Internet och har därmed kunnat minska arbetskraftsintensiteten i sin verksamhet.

Vi har tidigare vid ett flertal tillfällen konstaterat att branschen *övriga tjänster* är den mest expansiva i det åländska näringslivet. Förväntningarna på det kommande året var i våras – som vanligt kan tilläggas – att det skulle bli bättre än det föregående. Löne- och omsättningstillväxten styrs till stor del av vad som händer i de stora IT-företagen. 2006 och 2007 blev synnerligen expansiva år för branschen (*Figur 21*), med en tillväxt av omsättnings- och lönesummorna kring 15-20 procent. Den extrema tillväxttakten i omsättningen ser nu, enligt de senaste siffrorna och enligt vår prognos ut att mattas av. Lönesummetillväxten, däremot, fortsätter att öka enligt utfallet av våra prognoskörningar. Vi misstänker dock att lågkonjunkturen får effekten att även lönetillväxten mattas av.

Referenser

Tryckta publikationer

Dagens Industri (augusti-september)

Finansministeriets ekonomiska avdelning, Finland (2008) Konjunkturöversikt 27.8.2008/3

Finlands bank (2008) *Euro & Talous. Talouden näkymät. Erikoisnumero 2/2008*

Kauppalehti ((augusti-september)

Löntagarnas forskningsinstitut (Finland) (2008) Ekonomisk prognos 2008-2009

Nordea (2008) Ekonomiska utsikter. September 2008

SEB (2008) *Nordic Outlook*

ÅSUB Rapport 2008:3, Konjunkturläget våren 2008

ÅSUB Rapport 2008:6, Arbetsmarknadsbarometern våren 2008

ÅSUB Rapport 2008:8, Den åländska flyttningsrörelsen ur ett arbetsmarknadsperspektiv

ÅSUB Statistikmeddelande: Nationalräkenskaper 2008:3

ÅSUB Statistikmeddelande. Turism 2008:14

ÅSUB Statistikmeddelande. Turism 2008:15

Internetsidor

The Conference Board (<http://www.conference-board.org/economics/consumerConfidence.cfm>)

Energy Information Administration (http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/pet_pri_wco_k_w.htm)

European Commission, Economic and Financial Affairs, Business and consumer surveys
(http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys9185_en.htm)

Finlands bank, (<http://www.finlandsbank.fi/Stats/>)

Konjunkturinstitutet, Sverige (<http://www.konj.se/>)

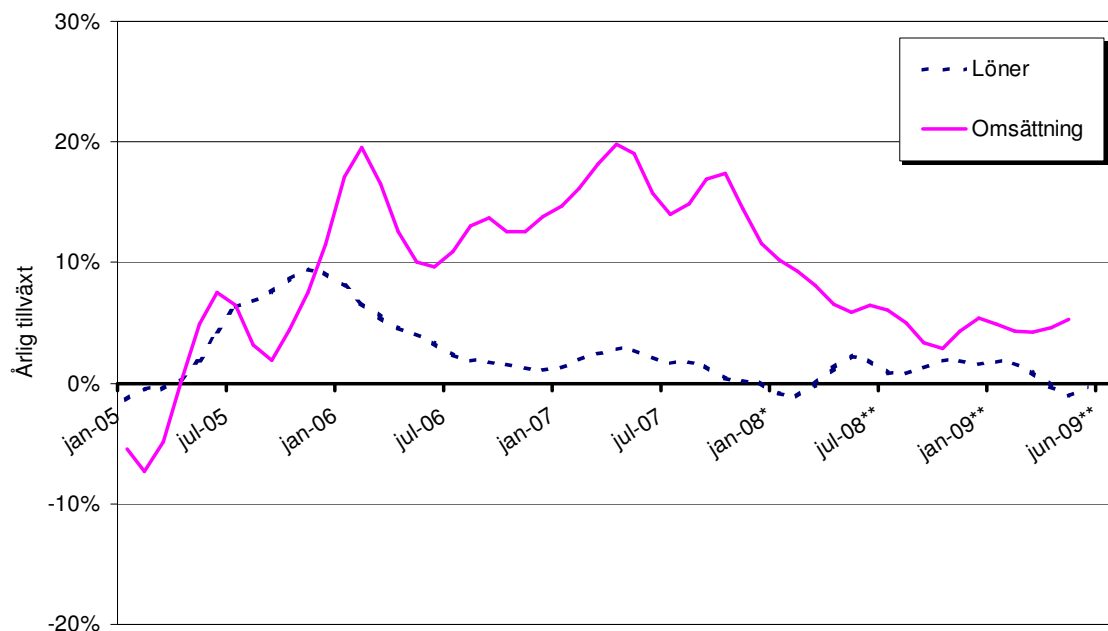
Statistikcentralen, Finland, Konsumentbarometern (http://www.tilastokeskus.fi/til/kbar/index_sv.html)

Statistikcentralen, Finland (http://www.tilastokeskus.fi/til/khi/tie_sv.html)

Tabellbilaga

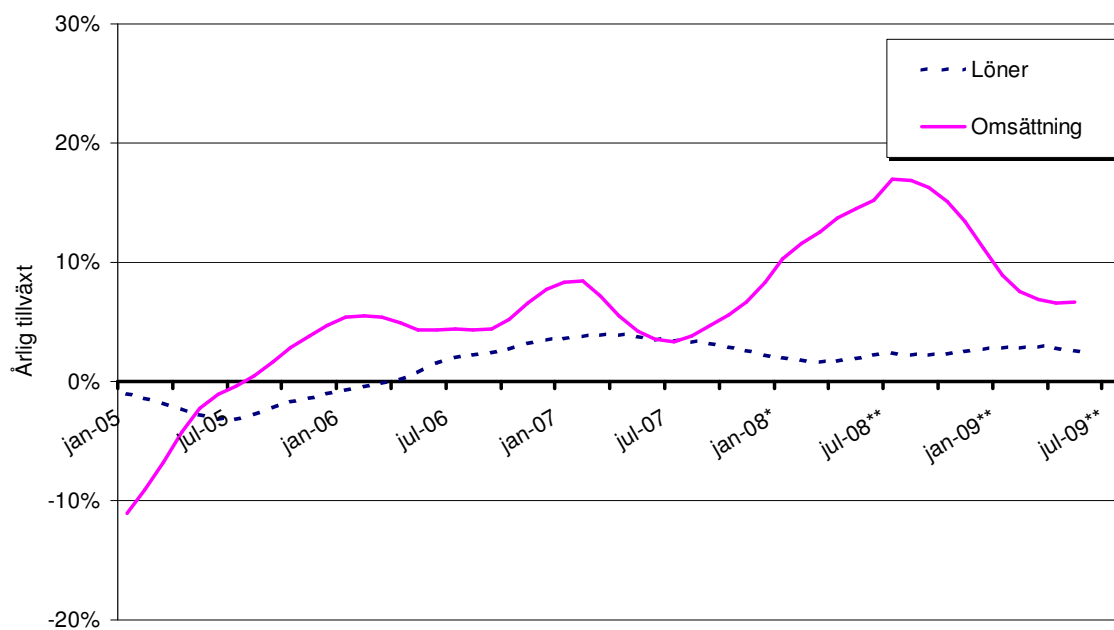
Omsättning, momsbetalningar och lönesummor i det privata
näringslivets branscher

Figur 13. Löner och omsättning inom livsmedelsindustrin

*) Preliminära siffror, **) Prognos

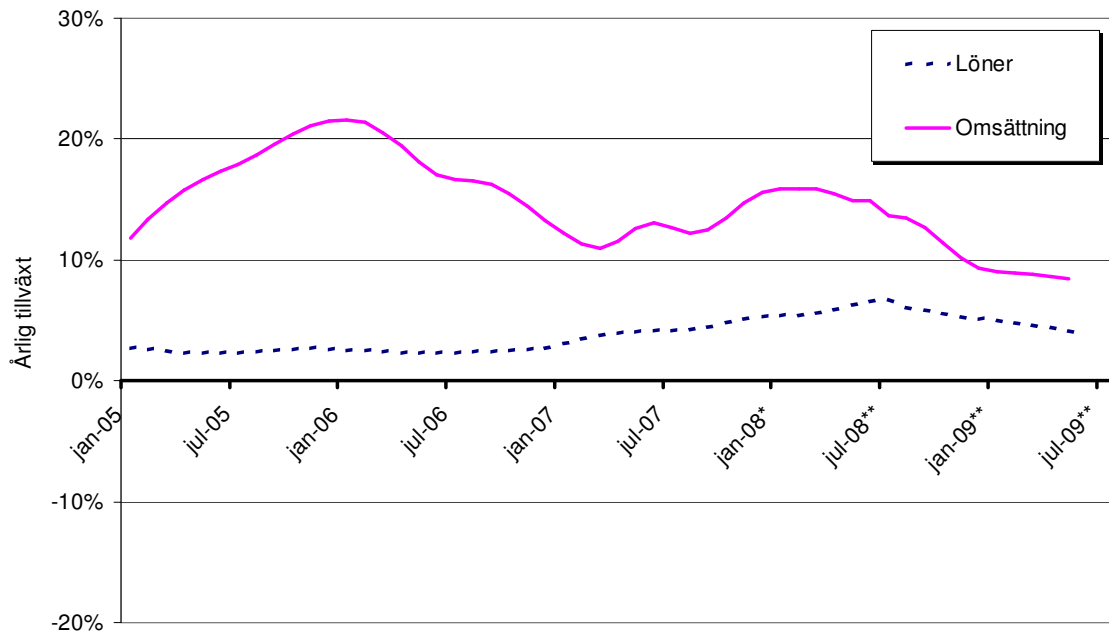
Figur 14. Löner och omsättning inom övrig industri

*) Preliminära siffror, **) Prognos

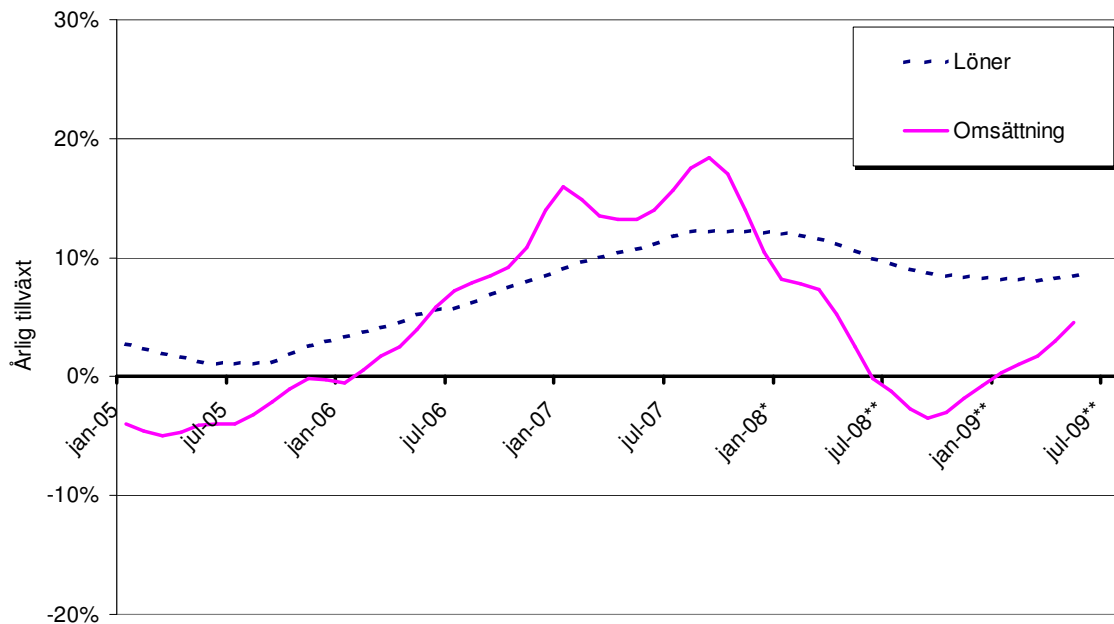

Figur 15. Löner och omsättning inom vatten och el

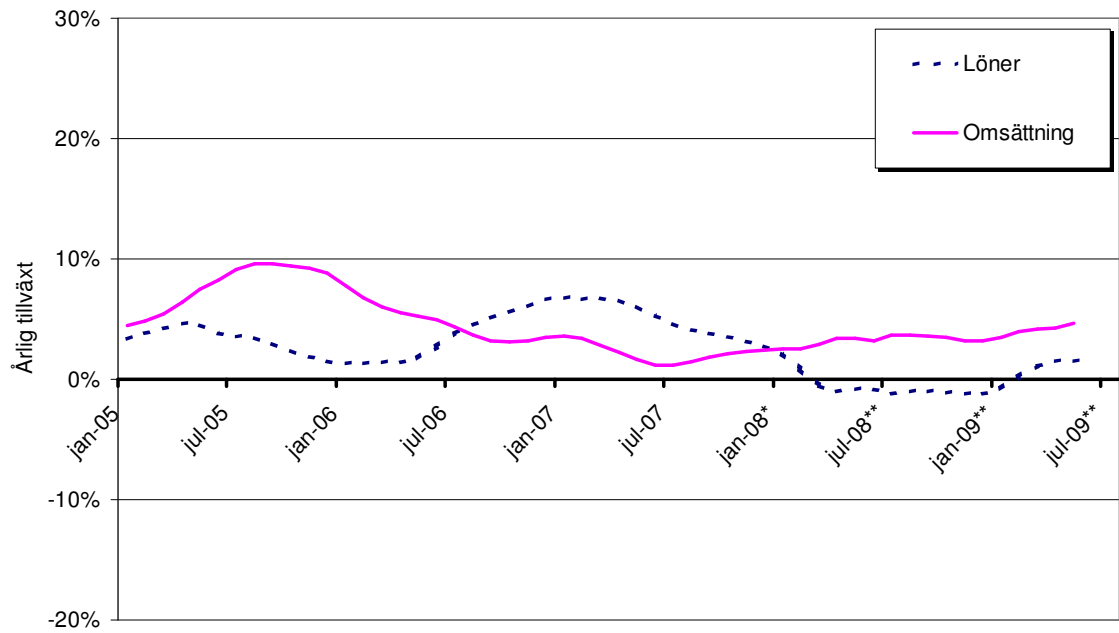
*) Preliminära siffror, **) Prognos

Figur 16. Löner och omsättning inom byggsektorn

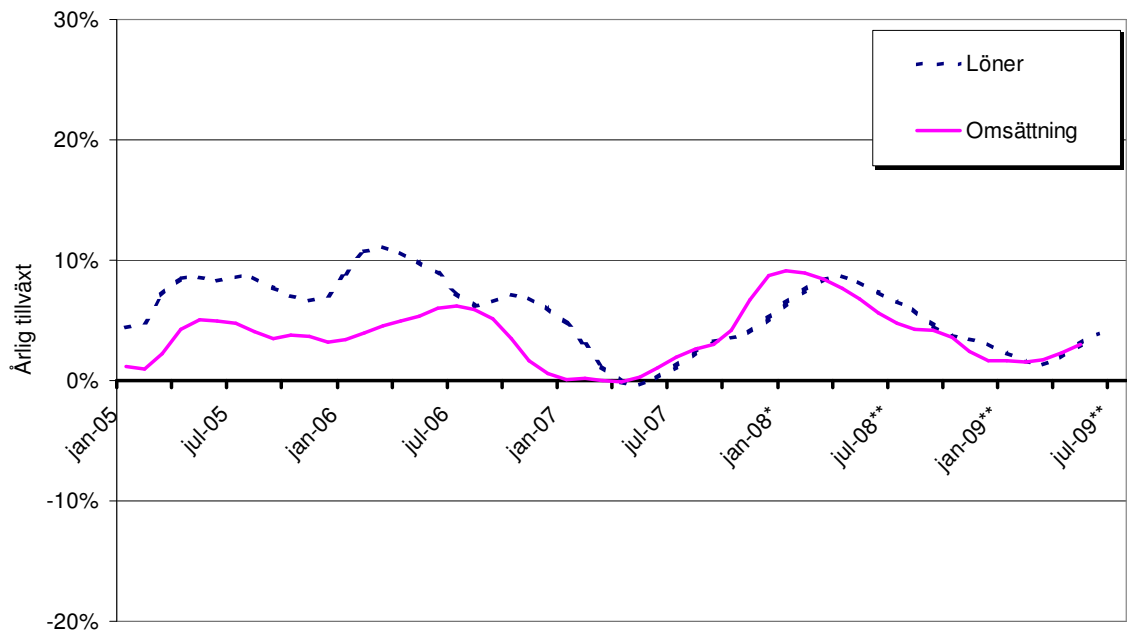
*) Preliminära siffror, **) Prognos

Figur 17. Löner och omsättning inom handeln

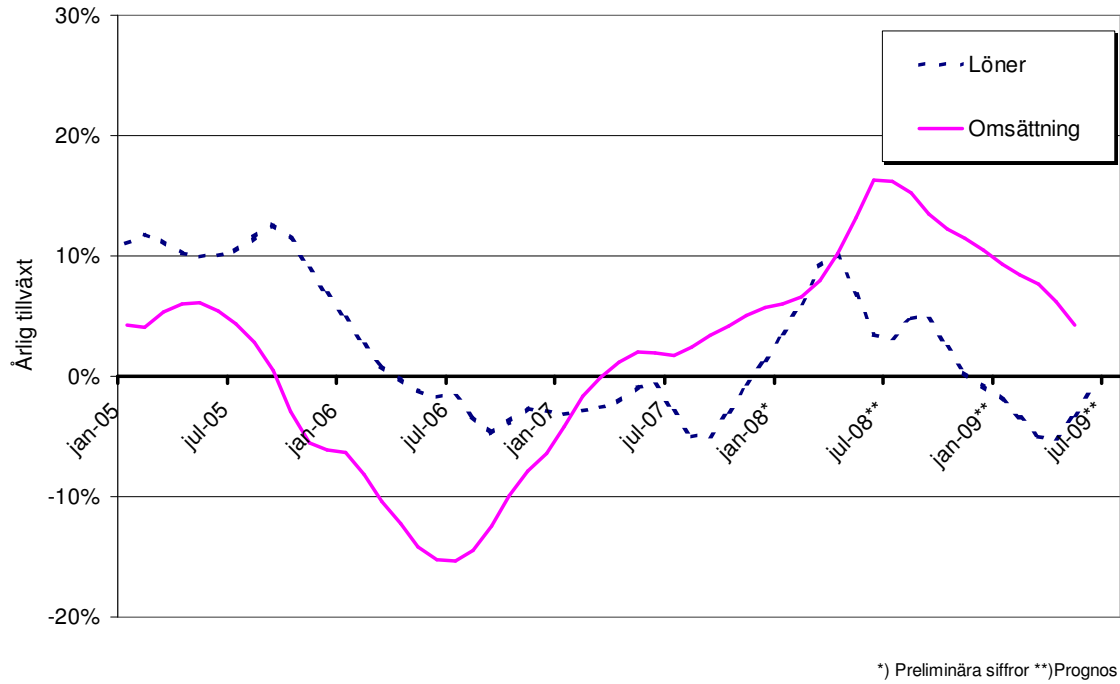
*) Preliminära siffror, **) Prognos

Figur 18. Löner och omsättning inom hotell- och restaurangbranschen

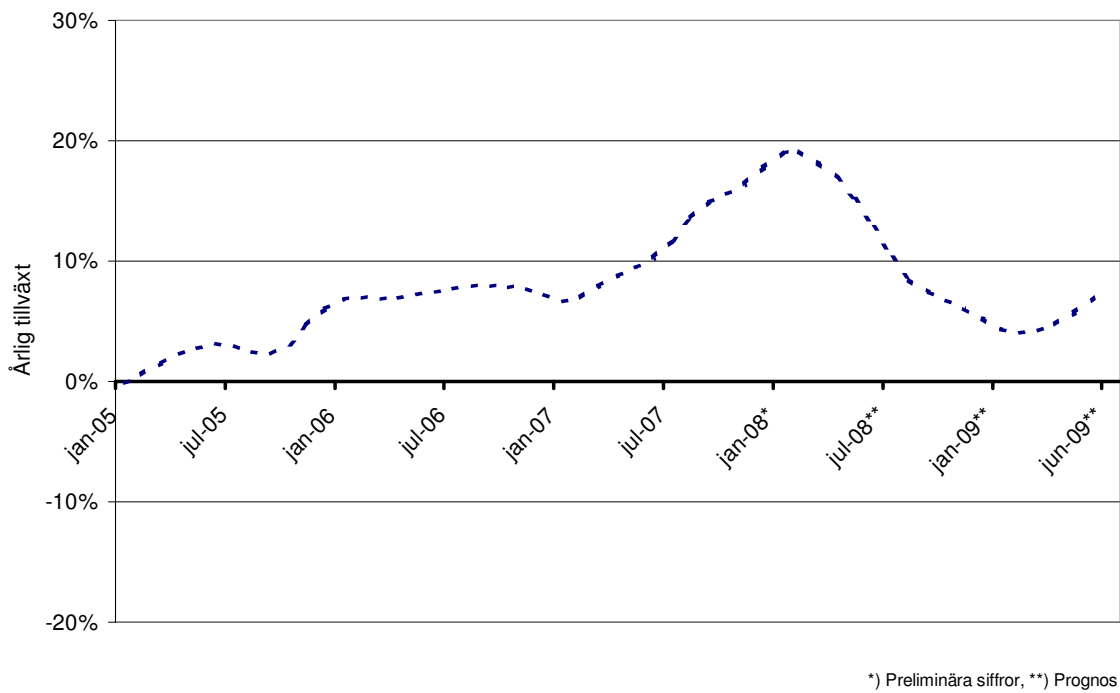

*) Preliminära siffror, **) Prognos

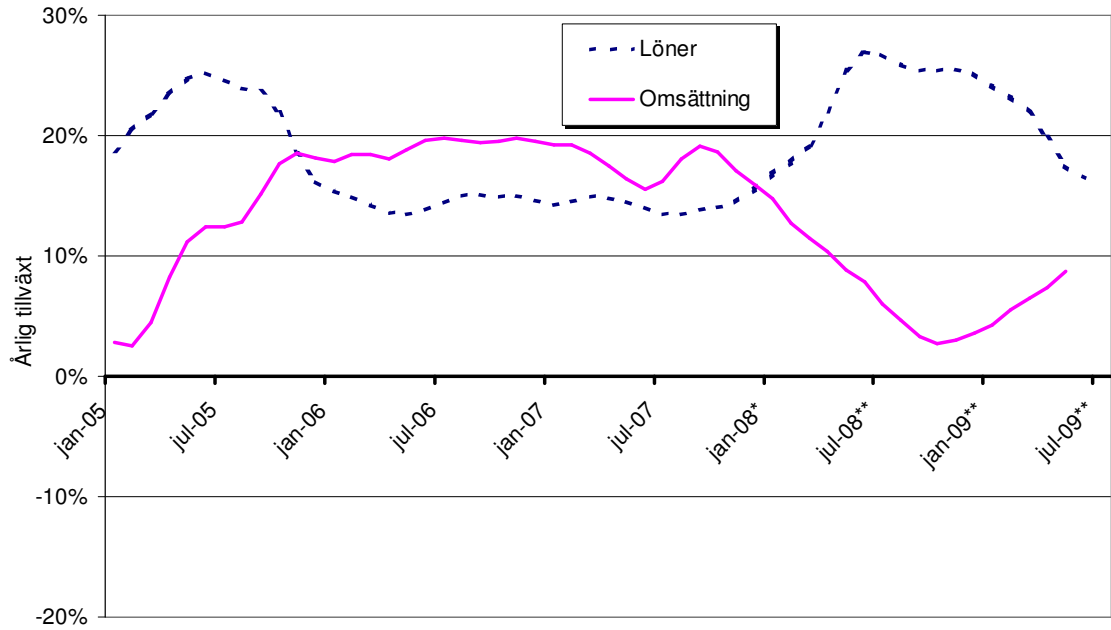
Figur 19. Löner och omsättning inom transport och kommunikation

Figur 20. Löner inom bank och försäkring

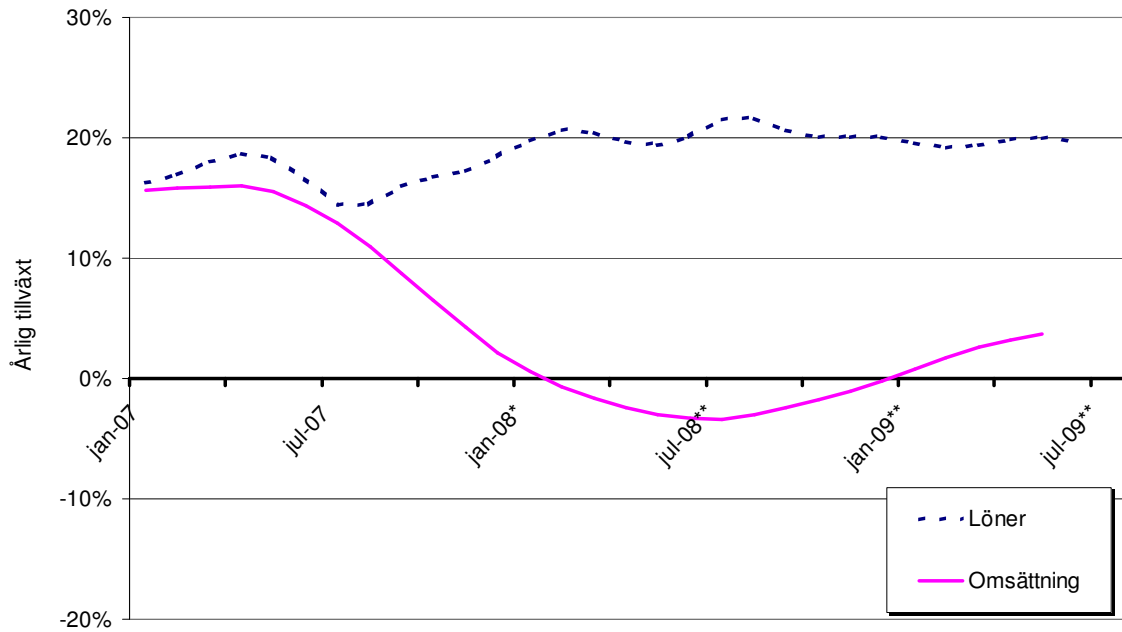

Figur 21. Löner och omsättning inom övriga tjänster

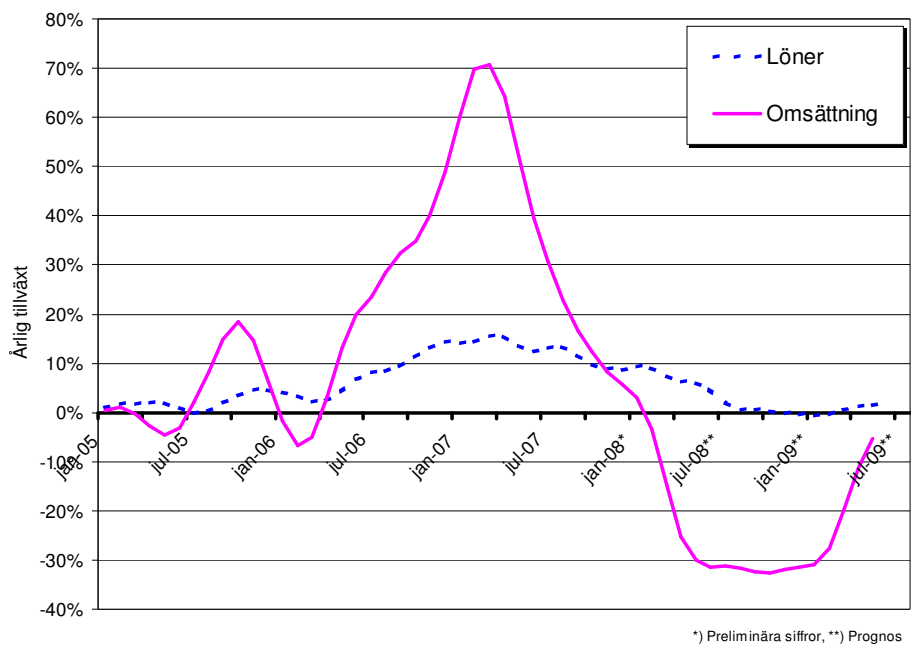
*) Preliminära siffror, **) Prognos

Figur 22. Löner och omsättning inom IT-sektorn

*) Preliminära siffror **) Prognos

Figur 23. Löhner och omsättning inom primärnäringarna

Tabell 5. Regression mellan tid (månader) och kvoten moms/löhner (olika tidsperioder)
Regressionskoefficient (β) signifikansgräns $p < 0,05$, icke signifikanta värden bortlämnade

	Jan 2000- juni 2008	Jan 2005- juni 2008	Jan 2006- juni 2008
Hela privata näringslivet	0,10	0,09	0,08
Primär	0,39	..	..
Livsmedelsindustri	0,04	..	..
Övrig industri	0,08	0,08	0,07
Vatten och el	0,26	..	..
Bygg	0,49	0,38	..
Handel	0,33	0,34	0,37
Hotell- och restaurang	0,26	0,28	..
Transport och kommunikation	0,03	0,06	..
Bank- och försäkring	0,02	..	..
Övriga tjänster	0,20	0,16	0,19

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomisk-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅLANDS STATISTIK- OCH
UTREDNINGSGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN